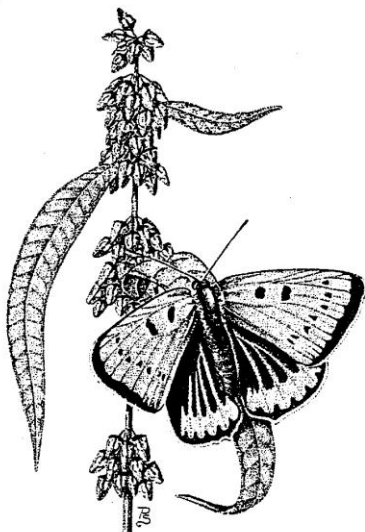

27^e jaargang
november 2023

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

voor mij had het afgelopen vlinderseizoen twee gezichten: slecht wat betreft de dagvlinders, geweldig voor wat betreft de nachtvlinders. Om met het eerste te beginnen, ik vond dat er in onze tuin bedenkelijk weinig dagvlinders te zien waren, ook de “gewone” soorten deden het slecht. Ondanks het feit dat we onze tuin zo vlindervriendelijk mogelijk hebben ingericht, dus met zowel nectarplanten als allerlei waardplanten voor de rupsen, viel het aantal witjes, kleine vossen en dagpauwogen tegen. Alleen de atalanta en het boomblauwtje deden het goed. Maar het wordt triest wanneer ik naar de andere soorten kijk. Landkaartjes hebben we altijd in de tuin, vooral de zomergeneratie die dan veel te vinden is op witte wederik en bloeiende liguster. Dit jaar hebben we in totaal maar twee exemplaren gezien. We hadden altijd argusvlinders in de tuin, maar het aantal werd voortdurend minder en ze zijn nu helemaal verdwenen. Kennelijk is onze tuin als oase in de omringende landbouwsteppe, die steeds intensiever wordt gebruikt, toch te klein om kwetsbare vlindersoorten in stand te houden.

Dan het goede nieuws: vooral de maanden september en oktober leverden de nachtvlinderliefhebbers geweldige waarnemingen op. September en begin oktober hadden veel relatief warme nachten en dat is ideaal wanneer je met een lamp en laken of met stroop op de bomen nachtvlinders wilt waarnemen. Veel mensen zagen soorten die nieuw voor hen waren en er werden diverse nieuwe soorten voor Friesland waargenomen. Daarover kunnen jullie alles lezen in deze goedgevulde Flinterwille. Wij waren in dezelfde periode op expeditie in Papua (Indonesisch Nieuw-Guinea) en hadden daar zo nu en dan via internet contact met Nederland en dan spijt het je natuurlijk dat je niet mee kunt profiteren van die prachtige nachtvlinderavonden. Maar aan de andere kant: we hebben daar geweldige dingen beleefd en natuurlijk ook exotische nachtvlinders op het laken gehad (zeker nieuwe soorten voor de wetenschap!). Op de najaarsbijeenkomst op donderdag 30 november zal ik jullie daar wat van laten zien. Dus graag tot ziens op onze najaarsbijeenkomst!

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging najaarsbijeenkomst	Gerard Bergsma	3
Verslag voorjaarsbijeenkomst 2023	Gerard Bergsma	4
Verslag Excursie Gaasterland 27 mei 2023	Abel Jagersma	10
Verslag Excursie De Deelen 17 juni 2023	Reinder Wijma	12
Verslag excursie Dellebuursterheide 1 juli 2023	Gerrit Tuinstra	14
Verslag excursie Aekingerzand 12 augustus 2023	Gerard Bergsma	17
Rupsen, blad mijnen en andere vlinders in de Appelschaster dorpsbossen	Gerrit Tuinstra	19
Nationale Nachtvlinder Nacht Fochteloerveen 2023	Gerrit Tuinstra	26
Enkele dagvlinderobservaties in juli	Kees van Kralingen	27
Blauw in de goot	Judith Bouma-Litjens	28
Windepijlstaarten	Judith Bouma-Litjens	31
Vlinders in Easternijtserk in 2023	Luut de Zee	33
De zwarte-l-vlinder breidt zich uit – ook in Friesland!	Gerrit Tuinstra	35
Vlinders in Stiens in 2023	Regina Ynsen	37
Opmerkelijke natuurwaarnemingen: rups met sluipwespen	Marten Zijlstra	39
Het laatste nieuws uit Sneek	Andy Saunders	41
Bijna een jaar lang smeren	Herre Seepma	43
Weer veel nieuwe waarnemingen in 2023	Anneke van der Veen	44
Mutaties ledenlijst		48
Belangrijke data		49

Aankondiging Najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 30 november 2023** in de **Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

Het programma van deze avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag voorjaarsbijeenkomst van 13 april 2023.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. Presentatie over dag- en nachtvlinders in Bakkeveen (Martin Manson).
6. Pauze.
7. Presentatie over de recente expeditie naar Papua (Siep Sinnema)
8. Presentatie over interessante waarnemingen in 2023 (Gerrit Tuinstra).
9. Rondvraag
10. Sluiting.

Attentiepunten:

Als u foto's (bijv. op een USB-stick) hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden. Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar rekeningnummer NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Oosternijkerk.

Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland en de landelijke database NOCTUA te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.

Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - Secretaris.

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 13 april 2023 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 20 personen. Afmelding wegens verhindering waren er van Joop Leertouwer, Wiebe Poppe, Johan Meijer, Judith Bouma, Sake Roodbergen, Mariske Pemmelaar, Hessel en Saskia Hoornveld.

1. Voorzitter Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom. Gelukkig kunnen we onze traditie van het houden van bijeenkomsten van de Vlinderwerkgroep in de Fûgelhelling hervatten. De afgelopen periode zijn er alweer veel dagvlinders gezien en zelfs een Kolibrievlinder. Het eerste Oranjetje zal binnenkort ook wel tevoorschijn komen. Reinder Wijma had recentelijk een mooie nachtvlinderwaarneming, namelijk de zeldzame Bandvoorjaarsuil (*Orthosia opima*). Van de nieuwe dagvlinderatlas van de Vlinderwerkgroep Friesland zijn inmiddels 320 van de 500 stuks verkocht. Voor het komende seizoen zijn er weer een aantal interessante excursies gepland.

2. Verslag najaarsbijeenkomst van 16 november 2022.

Gerrit Padding meldt over punt 4 van het verslag (*Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden*) dat de Moeraszeggeboorder (*Sedina buettneri*) niet in de Weerribben is gevonden, maar in de Wieden. De secretaris zal dit in het verslag van de najaarsbijeenkomst corrigeren.

3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

Er zijn geen mededelingen.

Ingekomen stukken: Nieuwsbrief nr. 76 (december 2022) van EIS (Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden). Het jaarverslag 2022, 'Vlinders, Libellen, Hommels geteld' van De Vlinderstichting en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Franje, het blad van de secties "Snellen" en "Ter Haar" van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV).

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Siep Sinnema: Tijdens hun laatste vakantie in Nieuw-Zeeland vonden hij en Jannie een rups van de beervlinder *Nyctemera annulata* op een Kruiskruidsoort. De rups werd meegenomen naar Nederland, maar bleek helaas te zijn geparasiteerd.

Martin Manson en Dirk Haaijema hebben beide een Grote vos gezien.

Abel Jagersma: Op een warme dag in het voorjaar zag hij veel Citroenvlinders, maar ook een Grote worteluil (*Agrotis ipsilon*), vermoedelijk een overwinteraar. Volgens Gerrit Tuinstra gewoon een vroege trekvlinder, waarvan de vliegtijd loopt van april tot wel eind oktober.

Luut de Zee meldt een zeer vroeg vrouwtje Boomblauwtje van 27 februari. Hij heeft er een mooie foto van kunnen maken.

Gerrit Tuinstra: We zijn gestopt met het jaarlijks zoeken en tellen van eitjes van de Sleedoornpage in Wollega. Dit in verband met slecht beheer van de sleedoornstruiken aldaar. Bovendien werden er nauwelijks nog eitjes gevonden.

5. Presentatie over het SNL-karteringsonderzoek Ketliker Skar en Ketlikerheide over It Fryske Gea in 2022: Gerard Bergsma.

Gedurende 2022 hebben Ep van Hijum en Gerard Bergsma de gebieden Ketliker Skar en Ketlikerheide geïnventariseerd op voornamelijk dagvlinders, libellen, waterjuffers en sprinkhanen. Dit in het kader van SNL-kartering wat staat voor Subsidiestelsel Natuur en Landschap. Provincies verlenen subsidie voor ontwikkeling en beheer van het Natuurnetwerk Nederland (de Ecologische Hoofdstructuur). Het SNL is bedoeld voor het behoud en de verbetering van de natuur- en landschapskwaliteit in Nederland. De uitvoering van het natuurbeleid en natuurbeheer dient onderzocht te worden om te weten of de afgesproken doelen ook gehaald en zo nodig bijgesteld moeten worden. Per beheertype is een aantal kwaliteitsindicatoren gekozen. Deze kwalificerende soorten vormen de basis waarop de kwaliteit van het beheertype wordt bepaald. Dit protocol behelst het meten en beoordelen van de kwaliteit van natuurtypen binnen de subsidieregeling. In dit protocol worden voornamelijk vaatplanten, dagvlinders en vogels gemonitord en

Insecten > dagvlinders Ketliker Skar en Ketlikerheide 2022

door Ep van Hijum en Gerard Bergsma

soort	SNL	voorkomen	Rode Lijst	landelijke trend	waarnemingen			
					2017	2022	2017	2022
Oranjetipje				matige toename	3	18	4	24
Grote weerschijnvlinder				sterke toename	1	0	1	0
Koevinkje				matige toename	34	40	106	366
Groentje	N06.04	vrijzeldzaam		stabiel	3	13	4	42
Hooibeestje	N07.01, N12.02			matige toename	1	1	1	2
Eikenpage				stabiel	34	16	604	24
Argusvlinder	N12.02			sterke afname	3	0	3	0
Kleine vuurvlinder				matige toename	30	9	32	9
Bruin zandoogje	N12.02			matige toename	102	131	323	347
Groot dikkopje	N06.04, N12.02			matige toename	18	75	28	145
Heideblauwtje	N06.04	vrijzeldzaam	kwetsbaar	stabiel	72	161	1.755	3.784
Icarusblauwtje				stabiel	3	10	3	12
Oranje zandoogje	N12.02		gevoelig	matige afname	17	103	28	477
Zwartspriddikkopje	N12.02			matige afname	11	39	15	51

enkele soorten van andere soortgroepen, plus aanwezige Rode Lijstsoorten. Gerard laat de gebiedsdelen Ketliker Skar en de noordelijk daarvan gelegen Ketlikerheide aan de hand van overzichtskaarten met landschap- en natuurbeheertypen (zoals soorten bos, soorten heide, kruidenrijk gras- en akkerland, houtwallen en houtsingels, ruigtevelden en diverse vennen enzovoorts) de revue passeren. Tijdens het doorkruisen van de gebieden werd gekeken, of en zo ja waar soorten dagvlinders aanwezig waren.

De inventarisatie richtte zich eveneens op soorten libellen, waterjuffers en bepaalde soorten sprinkhanen, zoals de volgende tabel laat zien.

Insecten – libellen & sprinkhanen Ketliker Skar en Ketlikerheide 2022

door Ep van Hijum en Gerard Bergsma

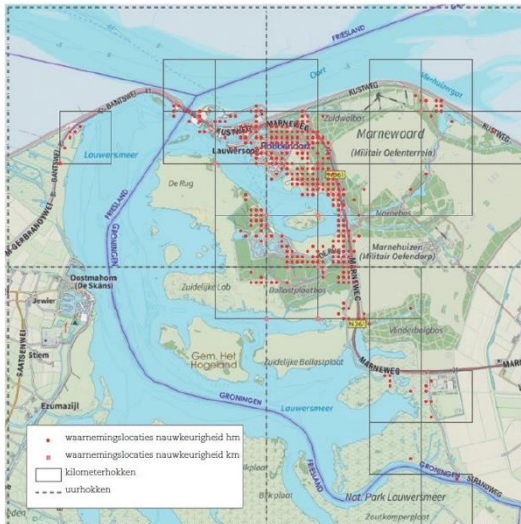
soort	SNL	voorkomen	Rode Lijst	landelijke trend	waarnemingen			
					2017	2022	2017	2022
Vroege glazenmaker	N06.05			matige toename	18	54	33	284
Zuidelijke keizerlibel		Zeldzaam		sterke toename	0	1	0	1
Glassnijder	N06.05			matige toename	5	11	5	21
Koraaljuffer	N06.03, N06.05, N06.06			stabiel	10	7	16	84
Maanwaterjuffer	N06.06	Zeldzaam	kwetsbaar	sterke afname	1	0	1	0
Tengere pantserjuffer	N06.03, N06.05, N06.06	vrijzeldzaam		matige toename	11	10	17	12
Venwitsnuitlibel	N06.03, N06.06	vrijzeldzaam	kwetsbaar	matige afname	3	4	11	11
Gevlekte witsnuitlibel	N06.05		kwetsbaar	sterke toename	3	41	7	81
Noordse witsnuitlibel	N06.03, N06.06			matige afname	4	4	12	7
Bruine korenbout		vrijzeldzaam		matige toename	5	35	5	374
Blauwe breedscheenjuffer		regionaal zeldzaam	bedreigd	matige toename	4	19	4	74
Gevlekte glanslibel		vrijzeldzaam		matige toename	0	4	0	6
Bruine winterjuffer	N06.05	regionaal zeldzaam		matige toename	0	2	0	2
Noordse winterjuffer		zeldzaam	bedreigd	stabiel	6	0	6	0
Heidesabelsprinkhaan	N06.04	zeldzaam		afname	38	6	67	6
Zompsprinkhaan	N06.04	zeldzaam	kwetsbaar	sterke afname	30	87	65	639
Moerassprinkhaan	N06.04	vrijzeldzaam		sterke toename	3	17	103	36

Ook vogels, nachtvlinders, kevers, hommels, wespen, zweefvliegen, wantsen, spinnen en andere insectensoorten kregen de aandacht en werden met onze camera's vastgelegd. Aan de hand van een reeks foto's krijgen de toeschouwers een mooi en gevarieerd beeld van de prachtige natuur en de insectenrijkdom in het Ketliker Skar en de Ketlikerheide voorgeschoteld.

6. Pauze.

7. Presentatie 'Nachtvlinders van het Lauwersmeergebied': Gerrit Tuinstra.

Gerrit geeft een update van door hem waargenomen nachtvlinders in het Lauwersmeer gedurende de periode 2004 tot en met 2022. Hij put hierbij ook uit twee artikelen die hij in **2019** (*Macronachtvlinders in de periode 2004 tot en met 2018*) en **2021** (*Micronachtvlinders in de periode 2004 tot en met 2019*) had geschreven voor het blad 'Entomologische Berichten' nr. 79 (deel 1) en nr. 81 (deel 2). Aan de hand van twee inleidende foto's laat Gerrit de gevarieerde vegetatie in een grasland en op een pier bij Lauwersoog zien. Een absolute voorwaarde voor diversiteit aan insecten. Een kaartje van het oostelijke Lauwersmeergebied toont de locaties van waarnemingen van **micronachtvlinders**. Het ziet er indrukwekkend rood uit!

4. Locaties van waarnemingen van micronachtvlinders. Bron topografische ondergrond: Esri Nederland/jan-Willem van Aalst (www.inergis.nl).
4. Locations of observations of micromoths.

De resultaten tot en met 2019 betreffen in totaal 29.800 waarnemingen (records) verdeeld over 1.134 soorten nachtvlinders. Hiervan zijn 8.800 waarnemingen van **micronachtvlinders**, verdeeld over 684 soorten. Gerrit scoorde 89% van deze waarnemingen. De resterende 11% waren van andere inventariseerders. Vervolgens vertelt Gerrit iets over de algemeenheid of zeldzaamheid (status) van soorten nachtvlinders. Hiervoor hanteert hij op basis van ervaring een eigen methodiek. Voor **micronachtvlinders** levert dit de volgende tabel op:

		Nederland	Groningen
BBB	zeer algemeen	212	149
BB	algemeen	200	142
B	vrij algemeen	144	149
Z	vrij zeldzaam	79	102
ZZ	zeldzaam	35	89
ZZZ	zeer zeldzaam	5	43
		675	674*
	migranten		7
	totaal aantal soorten	684**	
	nieuw voor Groningen		77

Tabel 1. Aantallen soorten per zeldzaamheidsklasse. *Eén soort werd alleen in de provincie Friesland waargenomen. **Twee soorten hebben geen zeldzaamheidsklasse. Zie beschrijving in de tekst.

Table 1. Numbers of species per rarity class. *One species is only seen in the province of Friesland. **Two species do not have a rarity class. See the description in the text.

Een aantal zeldzame soorten **micronachtvlinders**, migranten en nieuwe soorten voor de provincie Groningen worden in zijn presentatie door Gerrit toegelicht. Dit doet hij met een aaneenschakeling van beelden van significante vlindertjes, rupsen, biotopen, voedselplanten, mijnen en verspreidingskaartjes. Het gaat in deze beschrijving te ver om een concrete opsomming van al het getoonde beeldmateriaal te geven, maar Gerrit geeft bij iedere **microvlinder** zoveel mogelijk uitleg over de verspreiding, het biotoop, de leefwijze van de rups en over de voedselplanten. Alleen al de namen van diverse nieuwe **microvlinders** zijn prachtig om te horen, zoals het Waddenknoopvlekje (*Eucosma rubescana*), het Zeeasterknoopvlekje (*Eucosma tripoliana*), de Zandplaatboegsprietmot (*Monochroa elongella*), de Gouden populierenvouwmot (*Phyllonorycter connexella*), de Kwelderpistoolmot (*Aristotelia brizella*). Ook nieuwe **microvlindersoorten** voor het Lauwersmeergebied zijn o.a. de Rozenvedermot (*Cnaemidophorus rhododactyla*), het Zilveroogje (*Tebenna micalis*), de Moerasbladroller (*Cochylimorpha straminea*), de Kalklijnbladroller (*Phiaris umbrosana*), de Eierdopmot (*Argyroploce externa*), de Naaldboombladroller (*Zeiraphera ratzeburgiana*), de Brede haakspiegelmot (*Grapholita orobana*), de Zwartstipladroller (*Gynnidomorpha vectisana*), de Tandjesmot (*Euchromius ocella*). Tot slot een overzicht van nieuwe **macronachtvlindersoorten** in het Lauwersmeergebied van 2010 tot en met 2022.

Jaarlijks worden er nieuwe soorten gezien, m.n. op licht

Nieuwe macro's in

- 2010: 10 soorten
- 2011: 11 soorten
- 2012: 6 soorten
- 2013: 8 soorten
- 2014: 15 soorten
- 2015: 9 soorten
- 2016: 13 soorten
- 2017: 3 soorten
- 2018: 14 soorten
- 2019: 8 soorten
- 2020: 8 soorten
- 2021: 13 soorten
- 2022: 13 soorten

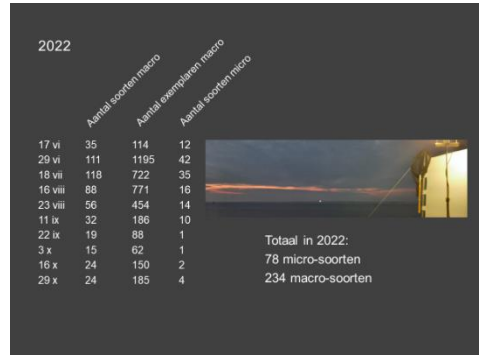
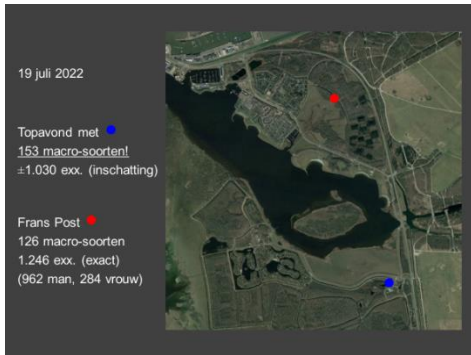

2018: 1 ex.
2019: 4 exx.
2020: 13 exx.
2021: 22 exx.
2022: 23 exx.

Catocala fraxini (blauw weeskind)

In 2022 1 tot maximaal 9 exx. op een avond!

Een greep uit nieuwe **macronachtvlindersoorten** in **2021**: De Wederikdwergspanner (*Anticollix sparsata*), de Meldedwergspanner (*Eupithecia simplicata*), de Gehoekte schimmelspanner (*Dysstroma citrata*), de Okergele spanner (*Idaea ochrata*), de Randstipspanner (*Idaea sylvestraria*), de Wollegrasuil (*Celaena haworthii*), de Gelduil (*Polychrysia moneta*), de Bruine bosbesuil (*Xylena solidaginis*), de Groot hoefbladboorder (*Hydraecia petasitis*). Nieuwe **macronachtvlindersoorten** in **2022** zijn: de Wikke-uil (*Lygephila pastinum*), de Gevlamde uil (*Actinotia polyodon*), de Essen-uil (*Atethmia centrago*), De Coniferenuil (*Lithophane leautieri*).

Aantal soorten tot nu toe:

Macro: 478

Micro: 713

Totaal: 1191

Doel voor 2023: 9 nieuwe soorten!

8. Rondvraag.

Er is niets voor de rondvraag.

9. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst iedereen een goede reis naar huis.

Gaasterland excursie van 27 mei 2023 Abel Jagersma

Het was geen best vlinderweer op de dagen voorafgaand aan de geplande Gaasterland excursie, maar gelukkig keerde het tij op zaterdag en kon de excursie doorgaan.

Plaats van samenkomst was de Natuurschuur van Staatsbosbeheer aan de Houtwal in Oudemirdum. Daar waren rond twee uur twintig leden aanwezig. Boswachter Marjon Kommer ontving ons met koffie en koek en dat werd zeer gewaardeerd. Daarna vertrokken we naar het Oudemirdumerklif. Een bijzonder terrein dat beheerd wordt door Natuurmonumenten. We zagen veel kruisdistels en enkele rietorchissen. Ook groeit hier het zeldzame handjesgras, maar dat is aan onze aandacht ontsnapt, omdat onze aandacht natuurlijk vooral uitging naar de vlinders. We liepen een deel van de monitoringroute die onze gids Wybren Siemensma ongeveer 30 jaar geleden samen met Kars Veling van de Vlinderstichting heeft uitgezet. De laatste 3 jaar

wordt de route gelopen door Sytse Bouhuis. Hij meldde onlangs dat er dit jaar maar 300 vlinders op de route zijn geteld. Voor deze route een heel slecht jaar. Een lichtpuntje was de terugkeer van het hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*). We hebben er deze middag twee gezien. Verder de bekende algemene soorten: dagpauwoog (1), atalanta (1), citroenvlinder (1), klein gaderd witje (1), klein koolwitje (2), groot koolwitje (1), oranjetipje (1), kleine vuurvlinder (4), bont zandooie (1) en icarusblauwtje (5). Leuk om nog te vermelden dat we een atalanta haar eitjes zagen afzetten.

Wat macro nachtvlinders betreft zagen we drie soorten spanners: de melkwitte zomervlinder (*Jodis lactearia*), de schijnvierbandspanner (*Xanthorhoe spadicearia*) en zes gestreepte goudbandspanners (*Camptogramma bilineata*). Verder een gamma-uil (*Autographa gamma*) en een eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*). Van de kleine wintervlinder (*Operophtera brumata*) en de grote beer (*Arctia caja*) werden rupsen gezien. Onderaan de rand van het klif, waar veel meidoorns en sleedoorns staan, vlogen veel meidoornstippelmotten (*Yponomeuta padella*). De andere micro's die aantreffen waren de gewone grasmot (*Chrysoteuchia culmella*) en de vroege grasmot (*Crambus lathoniellus*).

Rond een uur of zes begaven we ons naar Oudemirdum om daar op het terras van het dorps huis een drankje te nemen en de inwendige mens te versterken.

Voor de avondexcursie besloten we onze lakens op te stellen aan de Houtwal (1) en de Kooilaan (5) in het bos Elfbergen. Dit is een gevarieerd terrein met zowel naald-

Haagbeukmot
(*Agrotera nemoralis*)

Loofboomdwergspanner
(*Eupithecia exiguata*)

als loofhout. De weersomstandigheden waren vrij gunstig en daardoor vingen we een mooi aantal soorten : 83 macro's en 37 micro's.

Leuke waarnemingen bij de spanners waren: de vierkantspikkelspanner (*Paradarisa consonaria*) die op bijna alle lakens verscheen. (Deze soort doet het dit jaar opvallend goed in Gaasterland.), de loofboomdwergspanner (*Eupithecia exiguata*) en het lindeherculesje (*Selenia lunularia*).

Bij de micro's zijn twee soorten vermeldenswaard. Van de familie van bladrollers moet genoemd worden de gezoneerde oogbladroller (*Epinotia fraternana*) en van de familie van de grasmotten de haagbeukmot (*Agrotera nemoralis*).

gezoneerde oogbladroller
(*Epinotia fraternana*)

lindeherculesje
(*Selenia lunularia*)

Foto's bij dit artikel: Abel Jagersma

Dagexcursie:

Op 17 juni stond de excursie naar De Deelen gepland. Qua weersvoorspellingen was het nog spannend of de dagexcursie doorgang zou vinden aangezien er behoorlijk warm weer voor de tijd van het jaar was voorspeld. Het zou 29 graden worden wat gelukkig niet te hoog is om de excursie te annuleren. Rond de 12 leden van de werkgroep sloten zich aan bij de dagexcursie om een (vooraf ingepland) rondje van zo'n 4 kilometer te lopen.

De Deelen is een prachtig gebied wat vooral bekend staat om het grote aantal vogelsoorten wat hier voorkomt. Tijdens de dagexcursie werden boven een van de petgaten o.a. foeragerende Zwarte Sterns waargenomen. Ongetwijfeld hebben enkele leden mooie actiefoto's gemaakt van dit tafereel. Verder werd een overvliegende Puperreiger gezien. Deze zeldzame reigersoort heeft in een ontoegankelijk deel van het gebied een grote kolonie. Een oplettende waarnemer zag als bonus nog een Ringslang zwemmen in het veenwater. Hier konden ook mooie foto's van worden gemaakt.

Qua dagvlinders was het erg armoedig. Juni mag dan niet de beste maand zijn qua dagvlinders, er werd toch iets meer verwacht dan de vier dagvlindersoorten (Kleine Vos, Atalanta, Klein geaderd witje en Hooibeestje) en bijna even zoveel exemplaren die zijn waargenomen. Overigens was landelijk gezien tot dat moment het aantal dagvlinders ook aan de lage kant dus dat paste wel in het landelijke beeld. Op vuilboom werd verder ook nog een rups van de Citroenvlinder waargenomen.

Bruine Wapendrager (*Clostera curtula*). Foto: A. vd Veen

Qua dagwaarnemingen van nachtvlinders (imago's en rupsen) was het beter gesteld. Er werden verscheidene leuke rupsen gezien, o.a. de rups van de Groenige Orvlinder (*Polyphoca ridens*) op eik en een rups van de Bruine Wapendrager (*Clostera curtula*) op Ratelpopulier. Op een onbekende grassoort werd een rups van de Nunvlinder (*Orthosia gothica*) gevonden. Op Koninginnekruid werd een koker gevonden van de Koninginnekruidkokermot (*Coleophora follicularis*)

Ondanks de hitte was het een geslaagde dagexcursie in dit prachtige gebied.

Avond/nachtexcursie:

Na een lekkere en hartige snack in Akkrum (goede tip van Reinie) kon in het begin van de avond de locatie van de lakens bepaald worden. Uiteindelijk stonden we met vijf lakens (Gerard, Anneke, Andy, Gerrit en mijzelf) in het veld langs het centrale

Driehoekbladroller (*Acleris comariana*)

Populierentandvlinder
(*Gluphisia crenata*)

zandpad of een van de zijpaden. De voorspellingen waren erg gunstig maar tegen

Berkenhermelijnvlinder
(*Furcula bicuspis*)
Foto: G.Bergsma

alle verwachtingen in werd het veel frisser en vochtiger dan voorspeld. Uiteindelijk waren de meeste lakens in mist gehuld en vloog het duidelijk minder. Het aantal waargenomen soorten was laag maar er verschenen toch vele typische moerasbewoners op het laken zoals de Rietluienaar (*Phragmataecia castaneae*), Stippelsnuituil (*Macrochilo cribrumalis*), Moeraswalstrospanner (*Orthonama vittata*), Kleine Blokspanner (*Pterapherapteryx sexalata*) en de Rietgrasuil (*Apamea unanimitis*).

Verder zijn vermeldenswaardig de Berkenhermelijnvlinder (*Furcula bicuspis*), Populierentandvlinder (*Gluphisia crenata*), Satijnvlinder (*Leucoma salicis*) en de Roomkleurige stipspanner (*Scopula floslactata*).

Op het laken van Anneke verscheen als rariteit een indrukwekkende Neushoornkever. Een behoorlijk zeldzame keversoort.

Wat microsoorten betreft werden er ook leuke soorten gezien. Op het laken van Andy verscheen een Okergele Driehoekbladroller (*Acleris comariana*). Bij Gerrit kwam er een Poeltjespalpmot (*Brachmia inornatella*) op het laken. De interessantste waarneming was wel de Donkere Boegsprietmot (*Monochroa divisella*) die maar liefst met zes exemplaren op het laken van Gerrit verscheen. Tot nu toe was deze soort in Friesland alleen nog maar bekend van de Lendevallei. In Nederland zijn er maar een handjevol vindplaatsen en ook op Europees niveau is dit een zeldzame

Groenige Orvlinder (*Polyplocia ridens*). Foto: A. vd Veen

soort. Aan de waardplant Gele Lis ligt het niet, want die is overal wel in natte gebieden te vinden. Kennelijk dus een soort die nog heel wat andere eisen stelt aan het leefgebied.

De totale oogst van deze dag was (inclusief rupsen en andere stadia):

- 5 soorten dagvlinders
- 102 soorten macronachtvlinders
- 44 soorten micronachtvlinders

Al met al een erg geslaagde dag met leuke waarnemingen!

Verslag excursie Dellebuursterheide 1 juli 2023 Gerrit Tuinstra

‘Juli kende een koel en nat begin, met maximumtemperaturen van ca. 20 graden en dagelijks regen of buien. Aan de zuidflank van een complex lagedrukgebied boven Scandinavië trokken verschillende actieve storingen oostwaarts door onze omgeving. Op 5 juli groeide een van deze randstoringen uit tot de zeer zware storm Poly, een van de zwaarste zomerstormen in ruim vijftig jaar.’ (tekst overgenomen van de website van het KNMI).

Ook de eerste dag van juli, waarop de excursie naar de Dellebuursterheide gepland stond, was niet een topdag, als het gaat om weersomstandigheden. De temperatuur overdag viel met zo’n 20 graden nog mee, maar er viel regelmatig regen en er was vrijwel geen zon. Geen goede omstandigheden om naar vlinders te kijken dus en aan het eind van de ochtend werd besloten om in ieder geval de middagexcursie niet door te laten gaan. Voor de avond leek het vooralsnog wél goed en we spraken af om elkaar om 19.00 uur te treffen op het parkeerterrein aan de doorgaande weg, zodat we eerst een wandeling konden maken om daarna plekken voor de lichtopstellingen te zoeken.

Tijdens de wandeling werden bijna 20 soorten genoteerd, waaronder vijf soorten dagvlinders, die nog actief waren, zo aan het begin van de avond: klein geaderd witje (*Pieris napi*), citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*), koevinkje (*Aphantopus hyperanthus*) en bruin zandoogje (*Maniola jurtina*) werden gezien rond de opgaande beplanting op het begin van de heide. Op de aangrenzende heide werden tal van heideblauwtjes (*Plebejus argus*) gezien, een enkeling nog actief vliegend, anderen al in de vegetatie voor de overnachting.

In de heidevegetatie werden tal van heidepistoolmotten (*Aristotelia ericinella*) waargenomen, een algemene soort in heidegebieden in deze tijd van het jaar. Interessanter waren – in dezelfde vegetaties – de vangsten van twee bladrollers: de prinsesbladroller (*Periclepsis cinctana*) en de giraffemot (*Clepsis pallidana*). Beide mooi getekend en vooral de laatste fraai gekleurd, met geheel geel gekleurde voorvleugels met een aantal roestrode banden. Beide soorten zijn in onze provincie beslist niet algemeen! Tijdens de wandeling terug naar de parkeerplaats werd een prachtig exemplaar van de moerassprinkhaan (*Stetophyma grossum*) gezien, in de vegetatie in een van de graslanden.

Voor de avond en nacht zijn we de heide overgestoken en hebben we plekken voor de lichtopstellingen gezocht aan de uiterste noordzijde van het gebied, niet ver van de Tjonger. Hier liggen tal van graslanden en bospercelen, onder andere langs een oude meander van de vroegere Tjonger. Een afwisselend gebied en daarnaast heidevegetaties op korte afstand, dus interessant voor veel soorten.

Van west naar oost werden lichtopstellingen geplaatst door Reinder, Andy, Gerard, Anneke & Reinie en ondergetekende. Vijf locaties dus, die op beperkte afstand van elkaar lagen. Het weer was redelijk, al koelde het wel wat af en stond er een flinke bries, maar door de ligging van de locaties achter de bossen stonden we toch in de luwte. Door de afkoeling werd het wat later op de avond c.q. begin van de nacht wel wat vochtig.

Andy, Anneke en Reinder hadden ieder op een aantal bomen gesmeerd en dit leverde al snel een leuke soort op, want op de stroop van Andy zat een zwart weeskind (*Mormo maura*). Even later zat er op zijn smeer ook nog een karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*). In totaal leverden de smeerplekken 16 soorten op. De meeste waren algemene soorten, waarvan het vogelwiekje (*Dypterygia scabriuscula*) nog het noemen waard is. Deze soort zat op de smeer van zowel Andy, Anneke als Reinder!

Zoals gebruikelijk hadden de lichtopstellingen de grootste inbreng op de uiteindelijke soortenlijst, want op licht verschenen gedurende de avond en nacht maar liefst 210 soorten, waarvan 67 soorten micro's. Althans, als de zakdrager (familie Psychidae), die verscheen op het witte laken van Gerard (zie foto pag. 16), gerekend wordt tot de macronachtvlinders. Mogelijk behoort het exemplaar tot de gewone zakdrager (*Psyche casta*), maar het onderscheid met bijvoorbeeld de sierlijke zakdrager (*Proutia betulina*) is niet eenvoudig!

Het aantal soorten en exemplaren was dus prima! Echte bijzonderheden lieten zich niet zien, maar hierna noem ik van een aantal groepen/families de leukste soorten die waargenomen werden.

Psychide foto: G.Bergsma

Micro's (diverse families):

haakpalpmot (*Gelechia sororculella*),
schemerbladroller (*Epagoge*

grotiana), fraaie dennenbladroller
(*Archips oporana*), zwarte

eikenbladroller (*Strophedra nitidana*),

rode eikenlichtmot (*Acrobasis tumidana*), zwartvlekgranietmot (*Eudonia delunella*)
en ook de buxusmot (*Cydalima perspectalis*) werd op twee van de vijf lakens gezien.

Pijlstaarten (Sphingidae): vijf soorten pijlstaarten werden gezien, nl. pauwoogpijlstaart (*Smerinthus ocellata*), populierenpijlstaart (*Laothoe populi*), ligusterpijlstaart (*Sphinx ligustri*), dennenpijlstaart (*S. pinastri*) en groot avondrood (*Deilephila elpenor*).

Spanners (Geometridae): porseleinvlinder (*Abraxas sylvata*), seringenvlinder (*Apeira syringaria*), gehakkelde spanner (*Ennomos erosaria*), zwarte-w-vlinder (*Macaria wauaria*), geblokte zomervlinder (*Thalera fimbrialis*), wortelhoutspanner (*Eulithis prunata*) en scherphoekbandspanner (*Euphyia unangulata*).

Spinneruilen (Erebidae): baardsnuituil (*Pechipogo strigilata*), bosbessnuituil (*Hypena crassalis*), bruine sikkelui (*Laspeyria flexula*) en geellijnsnuituil (*Trisateles emortualis*).

Uilen (Noctuidae): jota-uil (*Autographa jota*), moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*), zilverhaak (*Deltote uncula*), veenheide-uil (*Acronicta menyanthidis*), bosgrasuil (*Apamea scolopacina*) en marmeruil (*Polia nebulosa*).

In totaal werden tijdens deze excursie 222 vlindersoorten waargenomen! Een prima resultaat dus!

Verslag excursie Aekingerzand op zaterdag 12 augustus 2023 Gerard Bergsma

Deze excursie stond oorspronkelijk gepland voor zaterdag 22 juli, maar door slechte weersomstandigheden werd besloten tot uitstel naar zaterdag 5 augustus. Helaas gooide het weer ook op die dag met regen en onweer roet in het eten. Gelukkig was Staatsbosbeheer bereid om de reeds afgegeven vergunning te verlengen naar zaterdag 12 augustus. De ochtend van deze uitgestelde excursiedag verliep ook regenachtig, maar zo rond het

middaguur brak de zon langzaam door en volgde een prachtige middag in dit fascinerende en afwisselende natuurgebied met een temperatuur van 23 graden Celsius. Om 14.00 uur had zich een groep van 10 personen verzameld op de parkeerplaats tegenover het Canadameer. Niet zo'n grote groep, maar dit had ongetwijfeld te maken met de vakantie van de noordelijke regio. We besloten de wandelroute om het Aekingerzand te maken. Links en rechts van het pad vlogen vlinders en insecten in het rond. Het was ronduit geweldig. Een opsomming van dagvlinders aan het eind van de route leverde het volgende beeld op > 13 Kleine vuurvlinders, 27 Heivlinders (!!!), 2 Bruine zandoogjes, 10 kommavvlinders (!!!), 6 Oranje zandoogjes, 5 Heideblauwtjes, 2 Hooibeestjes, 1 vrouwtje Groot koolwitje, 1 vrouwtje Citroenvlinder, 2 Kleine vossen, 6 Boomblauwtjes, 5 Icarusblauwtjes, 1 Klein geaderd witje. De volgende soorten nachtvlinders werden gezien: 8 Zuringspanners (*Lythria cruentaria*), 8 Gamma-uiltjes (*Autographa gamma*), de rups van het Roodbont heide-uiltje (*Anarta myrtilli*), 1 Gewone agaatspanner (*Eulithis populata*), 1 Scherphoekvedermot (*Amblyptilia acanthadactyla*), 1 Blauwooggrasmot (*Agriphila straminella*), 1 Ringspikkelspanner (*Hypomecis punctinalis*), 1 Zuringpalpmot (*Aroga velocella*) plus een nest van de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*). De volgende insecten werden doorgegeven aan de notulist: Gehoornde metselbij, Doodskopzweefvlieg, Roodbruine heidelibel, Gewone smalboktor, Gewone oeverlibel, Grote groene sabelsprinkhaan, Bijenwolf, Gewone vliegendoder. In het gebied zagen we ook verscheidene Roodborsttapuiten en hoorden een Groene specht spottend lachen. Tijdens de wandeling verloren we ook twee excursiegangers uit het oog, maar deze vonden de route later weer terug.

Kommavlinder (*Hesperia comma*)

(meteoreenzwerm). Dit lokte ook een bonte verzameling mensen naar het Aekingerzand, die hiervan wilden genieten. Onder hen bevonden zich ook uiterst vreemde figuren, sommige in lange gewaden uitgedost. Ze vertelden, dat ze onder deze bijzondere omstandigheden op het Aekingerzand hadden gedanst. Gelukkig waren ze wel nieuwsgierig naar wat wij zoal aan het doen waren met onze lampen. Dat hebben we dus maar uitgelegd. Zo maak je nog eens wat mee midden in de nacht!!! Zoals verwacht viel de nachtvlindervangst met de lage temperatuur een beetje tegen, maar er werden wel leuke soorten macronachtvlinders gezien en genoteerd. Bijvoorbeeld de Oranje dwergspanner (*Eupithecia icterata*), de Gehakkelde spanner (*Ennomos erosaria*), diverse exemplaren van de Groene Weideuil (*Calamia tridens*), het Rondvleugelbeertje (*Thumatha senex*), de Donkere grasuil (*Tholera cespitis*), een tweetal Vlekuilen (*Amphipoea spec.*), de Goudgele boorder (*Gortyna flavago*), een tweetal Witstipgrasuil (*Mythimna albipuncta*), een Zwartpuntvolgeling (*Noctua orbona*), een viertal exemplaren van de Schijnnonvlinder (*Panthea coenobita*), een Brummelspanner (*Mesoleuca albicillata*), een Heremietuil (*Ipimorpha retusa*), een Tweekleurige uil (*Hecatera bicolorata*), een Grauwe borstel (*Gynaephora fassolina*), een Bijvoetdwergspanner (*Eupithecia innotata*). Bovendien werden een Zwart weeskind (*Mormo maura*) en een heel gaaf Blauw Weeskind (*Catocala fraxini*) op smeer aangetroffen. Echt bijzondere micronachtvlinders kwamen niet op de lakens. Het was allemaal gewoon tot vrij gewoon spul. Na het afbreken van de lichtopstellingen werden we nog getrakteerd op diverse langsschietende Perseïden, waarvan er eentje met een flits in de lucht explodeerde.

Foto's bij dit artikel: Gerard Bergsma

's Avonds verzamelden zich 8 deelnemers voor het nachtvlinders. Eerst werd een verkenningstochtje gemaakt om geschikte plekken voor het opstellen van de lampen te vinden. Het merendeel van de lamphouders ging zich aan de noordrand van het Aekingerzand positioneren en vanaf 22.00 uur gingen de lampen aan. De omstandigheden bleken niet erg gunstig, want het werd al snel helder en fris. Daardoor konden we wel genieten van langs het firmament schietende Perseïden

Rupsen, bladmijnen en andere vlinders in de Appelschaster dorpsbossen Gerrit Tuinstra

Als je het in Friesland hebt over ‘bossen’ dan gaat het al snel over de grote boscomplexen in het (zuid)oosten van de provincie, zoals rond Bakkeveen, Beetsterzwaag en Appelscha. Er zijn natuurlijk veel meer plekken waar bossen liggen en buiten de zandgronden in het oosten van de provincie kennen we natuurlijk ook nog de grotere bossen rond Sint Nicolaasga en in Gaasterland.

Voor nu richten we ons op Appelscha, waar vooral de bossen rond het Aekingerzand ofwel de Kale Duinen bekend zijn bij veel mensen, met name om er te recreëren. Vooral in het weekend is het er een drukte van belang.

Naast deze welbekende bossen heeft Appelscha nog een bos, of eigenlijk zijn het er twee, maar beide zijn van heel andere orde, vooral als het om oppervlakte gaat: de ‘Dorpsbossen Appelscha’. Gelegen min of meer aan de zuidoostzijde van het dorp, globaal bekeken tussen de vaart en de Drentseweg. De bossen liggen ‘los’ van elkaar, met de Boslaan er tussenin. Het deel aan de westzijde van de Boslaan staat bekend als Kerkebos of Reservebos. Het deel aan de oostzijde wordt ‘t Bergje of Bergjebos genoemd omdat er een heuvel in ligt, gemaakt van grond die (lang geleden) vrijkwam bij het graven van de vijver, tegenover de heuvel en gelegen midden in dit bos.

De Dorpsbossen Appelscha kennen een rijke historie. Dat moet ook wel, want ze zijn ouder dan de bossen rond het Aekingerzand. Over de bossen en de historie ervan is een storymap gemaakt. Voor geïnteresseerden, het is te vinden via de volgende url <https://arcg.is/1aanjb0>.

Een groep van bewoners rond de beide bossen heeft zich in 2021 verenigd in de Werkgroep Dorpsbossen Appelscha. De werkgroep heeft als doel om samen met de eigenaar Staatbosbeheer ‘biodiverse wandelgebieden’ te maken voor de inwoners van Appelscha. De werkgroep houdt zich bezig met diverse facetten zoals de cultuurhistorie van de bossen en voert ook fysiek werkzaamheden uit, bijvoorbeeld het vrijhouden van de wandelpaden van begroeiing en het bestrijden van exoten.

Ook richt de werkgroep zich op biodiversiteit. Men is zeer geïnteresseerd in de flora en fauna van de bossen, ofwel de soorten planten en dieren die in en direct rond de bossen leven. Vanuit mijn werk (bij Landschapsbeheer Friesland) kwam ik in contact met de werkgroep en dat heeft geleid tot onder andere de ‘rupsen- en bladmijnenexcursie’ die we als Vlinderwerkgroep Friesland hielden op 24 september 2023. Diverse leden van de werkgroep vergezelden ons tijdens de zoektocht naar bladmineerders en rupsen. Een paar dagen later, op 28 september, hebben Gerard Bergsma en ik, samen met een aantal werkgroepleden en bewoners naar nachtvlinders gekeken met behulp van lamp en wit laken. De resultaten van beide excursies worden beknopt beschreven in dit artikel.

Rupsen en bladmijnen

Op 24 september troffen we elkaar aan de Drentseweg, aan de zuidzijde van het Bergjebos. Het was een prachtige dag met uitermate goede weersomstandigheden, zeker voor de tijd van het jaar. Droog, zonnetje en een aangename temperatuur! Na

Uitleg over bladmineerders
(Foto: J. Bouma)

een korte inleiding over het fenomeen ‘bladmineerders’ door Ben van As uit Assen, specialist op het gebied van bladminerende micronachtvlinders, zijn we het bospad ingelopen op zoek naar de eerste bladmijnen. En zoals gewoonlijk werden de eerste soorten al snel gevonden. Uiteraard ging het daarbij om soorten die afhankelijk zijn van de aanwezige vegetatie, in dit geval met name bomen en struiken langs het bospad, zoals hazelaar (*Corylus avellana*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), zomereik (*Quercus robur*), beuk (*Fagus*

sylvatica), lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) en braam (*Rubus*). Circa 15 soorten bladmineerders werden hier in rap tempo gevonden door Ben en de andere excursiegangers. Ook de gasten van de werkgroep Dorpsbossen Appelscha vonden al snel de eerste mijnen! Het ging daarbij niet altijd om mijnen die veroorzaakt werden door vlinderrupsen, maar ook de larven van andere insecten, zoals de hulstvlies (*Phytomyza ilicis*), die veelvuldig aanwezig was in de bladeren van struiken van hulst (*Ilex aquifolium*). Het onderscheid tussen vlindermijnen en mijnen van andere insecten is beslist niet altijd even gemakkelijk, maar meer een kwestie van ervaring.

De langs het bospad gevonden mijnen waren van soorten uit vier verschillende families: dwergmineermotten (*Nepticulidae*), vlekmineermotten (*Tischeriidae*), ooglapmotten (*Bucculatricidae*) en stelmotten (*Gracillariidae*). De dwergmineermotten en de ooglapmotten zijn de kleinste soorten, hoewel ook de soorten uit de andere families een zeer beperkt formaat hebben. Van de stelmotten werden soorten uit twee genera gevonden, waaronder de gewone zebramot (*Parornix devoniella*) op hazelaar en de beukenzebramot (*P. fagivora*) op beuk. Qua kleur – in dit geval van de imago’s, dus de volwassen vlinders – zijn de zebramotten niet heel bijzonder, maar ze hebben wel een opvallende tekening. Dit geldt ook voor de vouwmotten, die daarnaast vaak ook fraai gekleurd zijn. Al is dit alles met het blote oog moeilijk te zien, want het gaat hier om vlinders van nog geen centimeter spanwijdte!

Diverse soorten vouwmotten werden als mijn gevonden, waaronder de hazelaarblaasmot (*Phyllonorycter coryli*) op hazelaar, de gewone-esdoornvouwmot (*P. geniculella*) op gewone esdoorn, de beukenvouwmot (*P. maestingella*) op beuk en de lijsterbesvouwmot (*P. sorbi*) op lijsterbes. Ook werd hier een rups gevonden en wel die van de voorjaarskortvleugelmot (*Diurnea fagella*), een soort die als imago in het voorjaar actief is. De rups is herkenbaar aan de opvallend verdikte voorpoot. De rups kan met deze poot geluid maken door ermee over het blad te strijken! Deze rups werd overigens gevonden op de langs het pad groeiende salomonszegel (*Polygonatum*). Toch zal dit niet de voedselplant van de rups zijn geweest, die doorgaans op bomen als eik en beuk gevonden wordt.

Na circa drie kwartier zoeken verplaatste de groep zich naar het grasland dat ruwweg tussen de twee bossen in ligt. In de noordelijke punt van het grasland, gelegen achter de woningen aan de Boslaan, ligt een 'moestuin' waar een aantal gewassen verbouwd worden. Hier werd een aantal dagvlinders waargenomen waaronder het groot koolwitje (*Pieris brassicae*), atalanta (*Vanessa atalanta*), dagpauwoog (*Inachis io*) en bont zandoogje (*Pararge aegeria*). Ook werden hier en verderop in het grasland een diverse kleine vuurvinders (*Lycaena phlaeas*) gezien. Langs de noordelijke bosrand was een blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) actief en werden er diverse cocons van de wespspin (*Argiope bruennichi*) gevonden in de vegetatie. Doordat de vegetatie in het grasland nog niet gemaaid was, kon ook een aantal mijnen van de weegbreestelmot (*Aspilapterix tringipennella*) gevonden worden op smalle weegbree (*Plantago lanceolata*).

Het laat maaien – en dan liefst ook nog gefaseerd – biedt allerlei insecten de kans om te overleven. Zeker graslanden als deze, met een vegetatie van diverse grassoorten en allerlei kruiden zoals rode klaver (*Trifolium pratense*) en gewone rolklover (*Lotus corniculatus*), bieden ook in het najaar nog plek aan diverse vlindersoorten en andere insecten, al was het alleen maar vanwege de bloeiende planten! Na de moestuin werd verder gezocht naar bladmineers en rupsen in de bosrand aan de westzijde van het grasland. Nu en dan kregen de aanwezigen uitleg over de vondsten (zie foto).

Door de aanwezigheid van weer andere soorten bomen en struiken in de bosrand, werden hier al snel andere soorten bladmineerders gevonden dan in het bospad, waar we begonnen waren. Zo werden op berk (*Betula*) en els (*Alnus*) diverse soorten gevonden, waaronder een soort uit de nog niet gevonden familie van de zilvervlekmotten (*Heliozelidae*). Het gaat om de elzenzilvervlekmot (*Heliozela resplendella*) op zwarte els (*Alnus glutinosa*). De rups van deze mineerder gedraagt zich anders dan de meeste andere soorten. Het imago van deze soort legt de eitjes op de dikke nerven van het blad van elzen. Het minuscule rupsje dat uit het ei komt vreet een gang in de nerf en zakt af naar de hoofdnerf om hierin verder te vreten. Vaak daalt de rups af tot in de bladsteel om ook hierin verder te vreten. Uiteindelijk

gaat de rups terug en komt via een heel smal gangmijntje terug in het blad om daar een ovale uitsnede te maken in het blad. De rups bevindt zich dan tussen de beide bladoppervlakken en nadat de uitsnede volledig gemaakt is, valt de rups in het stukje blad naar beneden om daar verder te leven en uiteindelijk te verpoppen. De ovale uitsneden zijn eenvoudig te vinden door de bladeren van els te inspecteren. Overigens zijn er nog twee soorten die een vergelijkbare levenswijze hebben: de eikenzilvervlekpot (*H. sericiella*) op eik en de berkenzilvervlekpot (*H. hammoniella*) op berk.

Ook werden op zwarte els een aantal heel fijne gangmijntjes gevonden van de elzenooglapmot (*Bucculatrix cidarella*) en op de in de bosrand groeiende ratelpopulieren (*Populus tremula*) werd een vouwmijn van de rode espenvouwmot (*Phyllonorycter sagitella*) gevonden. Ook van de nog ontbrekende familie van de kokermotjes (Coleophoridae) werden twee soorten gevonden. De rupsen van de kokermotjes maken een kokertje, van spinsel, al dan niet in combinatie met plantaardige delen, bijvoorbeeld uitsneden van het blad van de plant waarop en waarvan ze leven. Vanuit het kokertje boren de rupsen in het blad om daarna het blad van binnenuit op te vreten. Hierdoor ontstaan kleine vlekmijsjes op de bladeren. Deze mijntjes kunnen vaak in aantal op het blad aanwezig zijn en gemakkelijk gevonden worden. Centraal in de afzonderlijke mijntjes zit een rond gaatje (veelal aan de onderzijde van het blad), waardoor de rups het blad van binnen kon 'betreden'. Op zomereik werd het zeer karakteristieke en fraaie kokertje van de blaasjespistoolkokermot (*Coleophora kuehnella*) gevonden en op berk de wat minder opvallende en kleinere kokertjes van de bruingrijze kokermot (*C. serratella*).

Werken met klopscherm (Foto: J.Bouma)

Tijdens het zoeken naar mijnen werd een rups van een spanner gevonden die geparasiteerd was. Aan de buitenzijde van de rups bevond zich een flinke cocon van een sluipwesp. Verderop in de bosrand werd een aantal rupsen gevonden, onder andere door te werken met een klopscherm (zie foto hiernaast). Dit scherm (men kan ook een paraplu gebruiken) wordt onder de takken van bomen of struiken

gehouden, waarna met een stok een tik op de tak gegeven kan worden en de rupsen op het scherm of paraplu vallen. Een beproefde methode om rupsen te vinden!

Slakruos ((*Apoda limacodes*)
foto: J. Bouma

Op gewone esdoorn werd de rups van de slakrups (*Apoda limacodes*) gevonden (zie foto). De rups heeft een bijzonder uiterlijk en zit meestal aan de onderzijde van een blad. Op een met meeldauw bedekt blad van een zomereik werd de rups van de berkspanner (*Biston betularia*) – ook wel peper-en-zoutvlinder – gevonden en op berk de prachtige behaarde rups van de psi-uil (*Acrionicta psi*). Het imago van deze soort is op uiterlijk niet te onderscheiden van zijn ‘dubbelsoort’ drietand (*A.*

tridens), maar de rupsen zijn verschillend! Naast mijnen, rupsen en imago's van een aantal dagvlinders werden ook nog de imago's van een aantal nachtvlinders waargenomen: huismoeder (*Noctua pronuba*), zwarte c-uil (*Xestia c-nigrum*) en een langs de bosrand vliegend mannetje van de witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*). Waarom het een mannetje was? De vrouwtjes van de witvlakvlinder zijn vleugelloos!

Aan het eind van de excursie werden we door een van de deelnemers, tevens bewoner van een van de woningen grenzend aan het grasland, getraakteerd op koffie en thee. In de tuinen alhier werden op appel nog een aantal bladmineerders gevonden: van de appelbladmineermot (*Stigmella malella*), de appelvoutmot (*Phyllonorycter blancardella*) en de hangmatmot (*Lyonetia clerkella*). Na in het blad een lange gangmijn gemaakt te hebben, maakt de rups van deze laatste soort een soort ‘hangmatje’ waarin de verpopping plaatsvindt. Alweer een bijzondere levenswijze! Op appel werd ook nog de rups van de skeletteermot (*Choreutis pariana*) gevonden en op hop de mijn van de werkelijk schitterende hopprachtmot (*Cosmopterix zieglerella*). De zeer geslaagde excursie werd dus afgesloten met een versnapering, of eigenlijk met de waarneming van de een kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*), druk foeragerend op de bloemen in de tuin (zie foto)!

kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*),
(foto: J. Bouma)

Lamp en laken

Op 28 september waren we opnieuw te gast aan de Boslaan. In de achtertuinen van de bewoners, met uitzicht over het grasland en het daarachter liggende bos, plaatsten we twee lichtopstellingen. De een met een 400 watt HPL-lamp, de ander met een 160 watt ML-lamp.

We noemden vooraf twee mogelijke doelsoorten, zo laat in het jaar en op basis van ervaringen eerder in het seizoen: de imposante soorten blauw weeskind (*Catocala fraxini*), waarvan de rupsen op ratelpopulier zitten (aanwezig in de bosrand) en de windepijlstaart (*Agrius convolvuli*). Deze laatste omdat de soort graag foerageert op de nachtbloeier teunisbloem (*Oenantha*) die groeit in de sloot tussen de woningen en het grasland.

Het was natuurlijk al laat in het seizoen. Daarnaast was het vrijwel volle maan, wat nou niet echt ideaal is voor het inventariseren van nachtvlinders. Maar het was bewolkt en het leek erop dat het dat zou blijven. Maar dit was helaas niet het geval! De volle maan kwam prominent aan de hemel te staan en het koelde flink af.

Al in de schemering verschenen meerdere hoornaars (*Vespa crabro*) en later nog meer! Op het laken met de ML-lamp zaten later op de avond een stuk of tien hoornaars dicht tegen elkaar aan. Deden ze dit vanwege de lage temperatuur?

windepijlstaart (*Agrius convolvuli*)
(foto: G.Bergsma)

Het aantal vlinders dat op de lakens kwam viel erg tegen, maar toch verscheen een aantal interessante soorten, waaronder de pas recent in Friesland voor het eerst gevonden gepluimde snuituil (*Pechipogo plumigeralis*) en de kadeni-stofuil (*Caradrina kadenii*). Samen met een andere, in onze provincie vrij zeldzame soort, de roodkopwinteruil (*Conistra erythrocephala*), was de avond al lang een breed geslaagd, ondanks het lage aantal vlinders! Een aantal soorten verscheen in wat grotere aantallen, zoals de buxusmot (*Cydalima perspectalis*) en het eikenuiltje (*Dryobotodes eremita*) (zie foto). Onder de in totaal tien soorten micronachtvlinders bevond zich ook de viervleksteltmot (*Calybites phasianipennella*). Tijdens de rupsen- en bladmijnenexcursie zochten we naar mijnen van deze soort op perzikkruid (*Persicaria maculosa*) in het grasland. We vonden ze niet, maar ze hebben er ongetwijfeld gezeten, gezien de aanwezigheid van een imago op het witte laken. Het is een prachtig maar erg klein vlindertje, behorend tot de familie van de steltmotten en alleen al vanwege de hoge stand op de voorpoten (stelten) zeer karakteristiek voor deze familie. Onder de micronachtvlinders bevond zich ook een

Linksboven:

eikenuiltje (*Dryobotodes eremita*)

Rechtsboven:

papegaaitje (*Chloroclysta siterata*)

Rechts:

satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*)

Foto's: G. Bergsma

exemplaar van de satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*). Een vrijwel geheel witte vlinder, waarvan de vleugels bijna doorschijnend zijn (zie foto). Het is een echte trekvlinder, afkomstig uit zuidelijker streken!

Het blauwe weeskind liet zich helaas niet zien. Maar wél een windepilstaart! Een exemplaar kwam wat later op de avond vanaf het grasland aanvliegen, maar kwam niet tot op het laken en verdween weer in de duisternis. Na deze prachtige waarneming verscheen op het laken nog een aantal soorten, waaronder een aantal exemplaren van het papegaaitje (*Chloroclysta siterata*) (zie foto) en een aantal rozenblaadjes (*Miltochrista miniata*).

Vlak voordat we de opstellingen opruimden kwam de windepilstaart opnieuw aanvliegen en middels tussenkomst van het vlindernet belandde het exemplaar op het witte laken. De aanwezigen konden een aantal fraaie foto's van deze imposante vlinder maken (zie foto)! In totaal werden 21 soorten nachtvlinders waargenomen gedurende de avond. Voor de tijd van het jaar – alsook de lage temperatuur en volle maan – toch nog een heel aardig aantal. Het is beslist de moeite waard om volgend jaar, in het goede seizoen, hier nog eens (of vaker) met de lamp te gaan staan, wat beslist een flinke soortenlijst zal opleveren!

Dit jaar werd op 15 en 16 september de Nationale Nachtvlinder Nacht (NNN) gehouden. IVN en Staatsbosbeheer in het Lauwersmeer kwamen met de vraag of ik de 15e bij hen in het gebied een nachtvlinderexcursie wilde houden, in het kader van een publieksactiviteit over de ‘duisternis’ in het Dark Sky Park Lauwersmeer. Er werd niet alleen naar nachtvlinders gekeken, maar één van de boswachters keek op een andere locatie, langs een vooraf vastgestelde route die bezoekers konden lopen, naar vleermuizen. Door de heldere hemel en lage temperatuur werden er weinig vlinders gezien: slechts 14 soorten! Maar een aantal blauwe weeskinderen (*Catocala fraxini*) maakte dat het ook nu weer een geslaagde avond was voor de toeschouwers!

In de zomer had Judith Bouma een delegatie van onze werkgroep gevraagd om in hetzelfde weekend naar het Fochteloerveen te komen voor een excursie aldaar, in het kader van de NNN. Dat werd de 16^e. We werden ontvangen door Rick Spijksma van Natuurmonumenten, in de werkschuur aan de (inmiddels – als proef – voor het verkeer afgesloten) weg die dwars door het veen loopt. Naast Judith waren Anneke, Reinie, Herre, Gerard, Reinder en ondergetekende aanwezig. Het aantal bezoekers van buitenaf was niet heel groot. Gezamenlijk waren we toch met een aardige groep en de bezoekers waren zeer enthousiast! Na een powerpointpresentatie over nachtvlinders gingen we naar buiten om de lampen aan te zetten bij vier verschillende opstellingen.

Qua weersomstandigheden was het iets beter dan een dag eerder en de vangsten waren daar ook naar: 13 soorten micro’s en 51 macrosoorten. Niet slecht voor de tijd van het jaar. Een aantal algemene soorten verscheen op alle vier lakens, bijvoorbeeld de bruine snuituil (*Hypena proboscidalis*), agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*), eikenuiltje (*Dryobotodes eremita*), groente-uil (*Lacanobia oleracea*) en vierkantvlekuil (*Xestia xanthographa*). Ook lieten diverse wat interessantere soorten zich zien, zoals een late gehakelde spanner (*Ennomos erosaria*), een witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*) – die niet veel op licht waargenomen wordt, maar meer een dagactieve soort is –, de zeer kleine macro moeras-micro-uil (*Hypenodes humidalis*), een aantal bruine sikkeluien (*Laspeyria flexula*), de lisdoddeboorder (*Nonagria typhae*), de trekker zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*) en vijf exemplaren van de witte-l-uil (*Mythimna l-album*).

Vooral voor de bezoekers was de komst van een windepijlstaart (*Agrius convolvuli*), halverwege de avond op het laken van Gerard, een prachtige waarneming. Deze trekvlinder werd in het afgelopen seizoen bijzonder vaak gezien, zeker in vergelijking met ‘normaal’. Op twee lakens verschenen aan het eind van de avond in totaal drie exemplaren van de prachtige grijsbandspinner (*Trichiura crataegi*). Beslist geen alledaagse soort!

Op diverse dagen in juli heb ik een aantal mooie dagvlinders gezien en kunnen fotograferen. Enkele wellicht interessante resultaten wil ik hierbij graag delen.

Op 7 juli was ik in het Fochtelooverveen. Ik was benieuwd of ik veenhooibeestjes zou zien en zowaar kwam ik er een stuk of zeven tegen langs het bekende wandelpad. Ik heb er één goed kunnen fotograferen. Zie de bijgevoegde foto.

Veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*)

Op 8 juli zag ik op het grasveld bij ons vakantiehuis een licht grijsbruine vlinder. Hij ging er eens rustig voor zitten en toen zag ik dat het

een eikenpage (*Favonius quercus*) was. Deze vlinder had ik hier nooit eerder gezien. Ik heb foto's kunnen maken van de vlinder zowel met gesloten als geopende vleugels. Daardoor werd wel zichtbaar dat het om een wat beschadigd exemplaar ging.

Eikenpage (*Favonius quercus*)

Op 13 juli was ik in het bijzondere natuurgebied bij Elsoo, de Schapedobbe. Het weer was niet zo gunstig: wat fris (ca. 20C) en nogal winderig. Ik zag maar een beperkt aantal soorten dagvlinders: kleine koolwitjes, een enkel groot dikkopje, een heidevlinder en daarnaast vooral vrij veel kleine vuurvlinders. Onder de kleine vuurvlinders bevonden zich enkele vrouwelijke exemplaren met kleine blauwe stipjes op de achtervleugel. Dat laatste komt af en toe voor maar niet altijd. In dit geval goed te zien op de foto hiernaast.

Kleine vuurvlinder
(*Lycaena phlaeas*)

Foto's bij dit artikel: Kees van Kralingen

Blauw in de goot Judith Bouma-Litjens

Helemaal nieuw in de nachtvlinderwereld ben ik niet, maar er is nog onnoemlijk veel te leren. Alle dik 2.400 soorten (her)kennen die ons land rijk is aan nachtvlindersoorten is ook vrijwel onmogelijk. Nou ken ik toevallig wel een paar 'mottenzotten' die aardig in de buurt komen.

Wij wonen prachtig in de Zuidoosthoek van Fryslân met weinig tot geen lichtvervuiling. Daarnaast zitten we meer op zand- dan op kleigrond. Qua soorten overduidelijk. Exemplaren die hier vrij gewoon zijn, komen elders in Fryslân niet of nauwelijks voor.

Ik maak met nachtvlindersen altijd foto's, ook van vlinders die liever alleen het laken even raken om vervolgens de hielen te lichten. Ook die krijg ik desondanks nog weleens te pakken met een kiekje.

Dit jaar was 't weer een feestje, ook al begon het voorjaar niet zo voorspoedig. Ik moet ook erkennen dat je in de loop der tijd wat begerig begint te worden. Niet om te scoren, maar gewoon die nieuwsgierigheid van wat er nu weer zou kunnen komen aanvliegen.

Naast veel voorspelbare soorten en soms een massale inval (denk aan Huismoeders, Buxusmotten, Eikenbladrollers), zitten er met wat zoeken ook verrassingen tussen. Verrassingen die ik soms zelfs pas (veel) later met het uitzoeken van de vele foto's ontdek. Geregeld klopt ik ook wel aan bij echte kenners van onze Vlinderwerkgroep om te confirmeren. Enkele soorten die jaren geleden nog als zeldzaam te boek stonden, zijn nu allesbehalve zeldzaam. Er is een verandering gaande, maar tegelijkertijd komen er ook weer compleet nieuwe Fryslân verkenners aanwaaien.

Even over de weeskinderen. Rood-, Karmozijnrood- (dit jaar veel meer dan de Rode) en het Zwart weeskind. Lees ik ineens over een Grijs weeskind (*Minucia lunaris*) en zie hem als wenssoort voorbijkomen in de appgroep. Nou, ik wil alle kleuren weeskinderen wel meesporen. Direct 's avonds ook maar eens proberen, en tot mijn stomme verbazing, ik had hem!! Nu maar een Wit weeskind op mijn wenslijstje gezet. Eerst moest de blauwe nog passeren trouwens.

Grijs weeskind (*Minucia lunaris*)

Maar zoals ik begon, "Blauw in de goot", wil ik even toelichten. Nu zijn er in onze tuin zoveel bijzondere soorten en bijna iedereen van de VWF had inmiddels het Blauw weeskind wel gezien. Laat die joekel nou echt onze tuin liggen? Met een nachtvlinderavond, niet eens zulke geweldige weersomstandigheden, komt een enorm gevaarte op het laken. Maar niet zitten, welnee! Duikt ie in de dakgoot. Wij hebben lage dakgoten waar het laken aan hangt. Dus op een bankje gestaan, niks te vinden. De trap erbij, kan ik hem toch echt niet terugvinden! Maar het was 'm, eindelijk. Daarna ook niet meer gezien helaas.

Een leuke verrassing dit jaar op het laken, klein beestje weliswaar, was het Kanariepietje (*Agapeta zoegana*)! Wat een schoonheid.

Kanariepietje (*Agapeta zoegana*)

Ik loop achter met het uitzoeken van de foto's, gigantisch achter eigenlijk. Dit komt natuurlijk doordat veel soorten nog niet 'eigen' zijn, maar ook soorten die zoveel gelijkenis vertonen met een 'broertje', dat ik er wel even tijd voor moet nemen.

Kom ik toch ineens een soort tegen die ik echt uitgeplozen heb op het World Wide Web, want het zal toch niet! Maar, het mocht wél zo zijn, een Populierengroenuil (*Earias vernana*)! Hoe leuk! Verder nog leuk om te melden dat vanaf 12 juli tot en met 4 september, tien verschillende Zwarte weeskinderen de tuin aandeden. Enkele exemplaren veel vaker dan één keer. De vleugeltekeningen heb ik naast elkaar gelegd, zoals ik eerder ook een keer deed met vijf verschillende Walstropijlstaarten. Al met al zijn de verrassingen o zo leuk, maar ook de gunfactor bij de leden van de Vlinderwerkgroep Friesland, iedereen gunt elkaar het mooiste. En de hulp is er altijd, waarvoor opnieuw mijn dank!

Populierengroenuil (*Earias vernana*)

Een lijstje van leuke waarnemingen tot slot (op smeer en licht):

- Kanariepietje - *Agapeta zoegana*
- Populierengroenuil - *Earias vernana*
- Blauw weeskind - *Catocala fraxini*
- Breedgehaakte hermelijnbladroller - *Notocelia trimaculana*
- Bruidsmot - *Sitochroa palealis*
- Grijs weeskind - *Minucia lunaris*
- Grote weerschijnvlinder - *Apatura iris* (overdag als leuke aanvulling)
- Iepengouduil - *Xanthia gilvago*
- Kadeni-stofuil - *Caradrina kadenii*
- Marmereuil - *Polia nebulosa*
- Veenheide-uil - *Acronicta menyanthidis*
- Zesstreepuil - *Xestia sexstrigata*
- Roodstreepspanner - *Rhodometra sacraria*
- Splinterstreep - *Naenia typica*
- Gemarmerd heide-uiltje - *Elaphria venustula*
- Gestreepte rietuil - *Leucania obsoleta*
- Groene weide-uil - *Calamia tridens*
- Iepentakvlinder - *Ennomos autumnaria*
- Moerasmicro-uil - *Hypenodes humidalis*
- Moeraswalstrospanner - *Orthonama vittata*
- Walstrospanner - *Costaconvexa polygrammata*

Kadeni-stofuil (*Caradrina kadenii*)

Iepengouduil (*Xanthia gilvago*)

Marmeruil (*Polia nebulosa*)

Bridsmot (*Sitochroa palealis*)

Foto's bij dit artikel: Judith Bouma

Windepilstaarten Judith Bouma-Litjens

Ik weet mijn meest indrukwekkende nachtvlinder nog, geen vogel of vleermuis die aan kwam vliegen, maar een Windepilstaart (*Agrius convolvuli*). Zoals ik vaker op een drukke nachtvlinderavond doe, is met een krijtje cirkeltjes om de nachtvinders tekenen die op de grond liggen. Zo wil ik voorkomen dat ik ze plattrap. Dat krijtje kwam goed van pas toen die enorme nachtvlinder breeduit op de grond lag en ik kon aftekenen van vleugelpunt tot vleugelpunt. Maar liefst 14 centimeter! Destijds,

enkele jaren geleden, was de Windepijlstaart nog een redelijk zeldzame trekker, in tegenstelling tot dit jaar. Bijna iedereen heeft er wel eentje of meer geregeld op het laken gehad dit jaar. Zo ook bij mij, de lamp ging aan en de eerste verschijning was vaak een Windepijlstaart, soms twee.

Nu zaten wij in de nazomer tijdens de zonsondergang buiten te eten en bleven even genieten van het uitzicht. Naast ons een Pindakaasplant/boom (*Clerodendrum trichotomum*) waaruit geregeld een Kolibrievlinder z'n voedsel haalt. Maar nu was het toch even wat anders, een Windepijlstaart hangend voor één van de bloemen! Indrukwekkend groot, maar ook snel. Een tweede én derde exemplaar verschenen vlot na elkaar. We zaten vol verbazing te aanschouwen.

Waar nachtvlinders zijn, zijn ook vleermuizen. Ineens een hoop gefladder en 'gedoe', een vleermuisje, amper groter dan de Windepijlstaarten, meende er een fly-by van te maken door een dikke snack uit de lucht te pakken. Het mislukte, maar het spektakel was geweldig om te zien.

Gerrit Tuinstra gaf onlangs, tijdens de Nationale Nachtvlindernacht, een presentatie in het Fochtelooërveen, waarbij ook een foto voorbijkwam van een pop van de Windepijlstaart die een apart 'aanhangel' heeft voor de roltong.

Ik maak graag foto's, maar om in het donker de snelle bewegingen van de Windepijlstaarten vast te leggen, is een uitdaging. Bij één foto is de ontzettend lange roltong te zien die voorheen opgeborgen zat in zo'n pop-aanhangel. Een kunst om met zo'n enorme roltong de ingang van een relatief kleine opening in de bloem nauwkeurig te plaatsen!

Eigenlijk word je gedwongen om mottenzot te worden met dit soort taferelen.

Foto bij dit artikel: Judith Bouma

Vlinders in Easternijtserk in 2023 Luut de Zee

In 2021 ben ik gestart met het lopen van twee dagvlindermonitoringroutes in het agrarisch gebied in de omgeving van mijn woonplaats Easternijtserk. In mijn beleving heb in het afgelopen jaar minder vlinders gezien dan voorgaande jaren. De getallen bevestigen dit. Ik heb dit jaar de routes vaker gelopen dan de vorige jaren maar in totaal minder vlinders geteld. Het is geen verrassing dat op deze routes in het kleigebied in Noordoost-Fryslân het klein koolwitje de meest waargenomen soort is. Wat verder opvalt zijn de lage aantallen van de atalanta en de kleine vos in vergelijking met vorig jaar. Wat wel leuk is, is dat op beide routes de citroenvlinder en het oranjetipje dit jaar voor het eerst zijn gezien. Verder is op de route Siercksmawei het zwartsprietdikkopje voor het eerst waargenomen.

Soort	Siercksmawei			Ropsterwei		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
atalanta	4	21	6	3	10	3
bont zandoojje	-	4	3			
bruin zandoojje	-	1	12	-	-	1
citroenvlinder	-	-	2	-	-	1
dagpauwoog	3	-	2			
distelvlinder	2	1	-	2	2	-
groot koolwitje	5	3	3	1	3	1
hooibeestje	5	3	7	-	3	-
klein geaderd witje	5	2	2	1	-	1
klein koolwitje	62	73	63	2	22	27
kleine vos	16	31	13	12	7	3
oranjetipje	-	-	1	-	-	1
zwartsprietdikkopje	-	-	2			
Totaal	102	139	116	21	47	38

Tabel 1: Aantal waargenomen dagvlinders per jaar per route

Ook heb ik mijn dagvlinderwaarnemingen in onze tuin en in het dorp van 2023 vergeleken met voorgaande jaren. Dan is dit jaar vergelijkbaar met vorig jaar qua aantallen en er zitten geen bijzondere soorten bij. Wat soorten betreft heb ik dit jaar geen nieuwe soorten dagvlinder kunnen toevoegen.

Jaar	Aantal waarnemingen	Totaal aantal vlinders	Gem. aantal vlinders/waarneming
2020	230	452	2,0
2021	181	621	3,4
2022	302	494	1,6
2023	280	492	1,8

Tabel 2: Waarnemingen dagvlinders in Oosternijkerk

Ook dit jaar heb in weer nachtvlinders gevangen voor het landelijke nachtvlindermeetnet. Dit jaar heb ik 37 keer de LED-emmer in de tuin gezet. De

essengouduil (*Atethmia centrago*)

resultaten vielen heel erg tegen, maar liefst 16 keer zat er geen enkele vlinder in de emmer. In totaal heb ik maar 51 exemplaren van 25 verschillende soorten gevangen. Van de 51 waren er 13 huismoeders (*Noctua pronuba*), maar er zaten toch nog 7 nieuwe soorten bij. Dit zijn allemaal algemene soorten behalve de katoendaguil (*Helicoverpa armigera*), een volgens de website van de Vlinderstichting zeer zeldzame trekvlinder. Maar deze soort was in 2023 niet zeer zeldzaam. De meeste waarnemingen van deze soort worden gedaan langs de kust en die is niet zo ver van ons huis.

Omdat ik graag wat meer vlinders zie heb ik ook regelmatig mijn val met de 250 W HPL-lamp in de tuin gezet of een laken opgehangen met een 400 W HPL-lamp. Dit leverde veel meer op dan de LED-emmer. Ik zal een paar interessante soorten

noemen. Onze tuin grenst aan een smal strookje bos met veel essen. Dit jaar ving ik twee soorten die de es als voedselplant hebben en de naam van de boom in hun naam hebben. De eerste is de essengouduil (*Atethmia centrago*) die volgens de Vlinderstichting in Fryslân nagenoeg ontbreekt, maar die ik op 6 verschillende dagen heb gezien. Op 8 september had ik zelfs 6 exemplaren. De tweede soort is de essenspanner (*Ennomos fuscantaria*) een zeldzame soort, die vooral in Zuid-Limburg wordt gezien. Daarnaast heb een tweetal leuke trekvlinders gezien, de kadeni-stofuil (*Caradrina kadenii*), die pas in 2006 voor het eerst is waargenomen in Nederland en de zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*). Ook heb ik af en toe gestroopt daar kwam regelmatig een zwart weeskind (*Mormo maura*) op af, een soort die de vorige eeuw vooral in Zuid-Limburg voorkwam maar zich steeds verder heeft

uitgebreid. Tot slot wil ik nog twee microvlinders noemen die ik dit jaar voor het eerst heb waargenomen. Het zijn wel grote micro's. De buxusmot (*Cydalima perspectalis*) had ik tot dit jaar nog nooit gezien in de tuin. De buxushaagjes van de burens zijn ook nog prachtig groen. De vraag is of dat zo zal blijven, want de laatste keren was de buxusmot steeds een de meest talrijke soorten bij de lamp. Verder heb ik een paar keer de satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*) in de val en op het laken gehad, een zeldzame trekvlinder. Wat nachtvinders was het wat mij betreft een jaar met leuke nieuwe soorten, maar er blijft voor mij nog heel veel te ontdekken en te wensen over.

Foto's bij dit artikel: L. de Zee

essenspanner (*Ennomos fuscantaria*)

De zwarte-l-vlinder breidt zich uit – ook in Friesland! Gerrit Tuinstra

zwarte-l-vlinder (*Arctornis l-nigrum*)

Foto: M.Mikkers

Voor veel nachtvindersaars is de zwarte-l-vlinder (*Arctornis l-nigrum*) een soort die hoog op het lijstje staat, om nog eens te zien. Tot vrij recent was de soort een behoorlijke zeldzaamheid in Nederland en in het verleden gingen vlindersaars speciaal naar het oosten van de provincie Gelderland, bijvoorbeeld in de omgeving van Winterswijk, om de soort te zien te krijgen.

De zwarte-l-vlinder is een soort uit de familie van de spinneruilen (Erebidae) en geheel wit gekleurd, m.u.v. een zwarte L op beide voorvleugels (zie foto). Het is een forse vlinder en eigenlijk alleen te verwarren met de algemenere satijnvlinder, maar deze heeft niet de zwarte L op de vleugels.

Daarnaast hebben vers uitgekomen zwarte-l-vlinders een groenige gloed. Bij de satijnvlinder kan die blauwig zijn.

De vlinder lijkt zich de laatste jaren flink uit te breiden, al moet je nog wel in het oosten van het land zijn om de vlinder te kunnen zien. De vlinder komt inmiddels voor in grote (oostelijk gelegen) delen van de provincie Gelderland en Overijssel, maar ook in het uiterste noorden van Limburg en zuidoosten van de provincie Groningen. En over Drenthe hebben we het dan nog niet gehad: het lijkt erop dat thans de meeste waarnemingen van de zwarte-l-vlinder gedaan worden in onze buurprovincie (bron: website waarneming.nl; waarnemingen voorzien van foto's)!

En dan Friesland: de website waarneming.nl toont een waarneming van een zwarte-l-vlinder (met foto) uit Buitenpost, van 15 juni 2018 (waarnemer Teunis IJlstra). Een opvallende waarneming, ver van bestaande populaties, midden in Buitenpost. Bij nadere bestudering van de locatie lijkt het erop dat de vlinder bij, op of in het stationsrestaurant waargenomen is. Zou de vlinder per trein hier zijn beland? In ieder geval lijkt het een eenmalige waarneming te zijn.

Op 21 en 29 juni 2023 werden exemplaren gezien in Haulerwijk (waarnemer H. Westerhof) en Oosterwolde (waarnemer Jan Kalsbeek; bron voor beide waarnemingen eveneens de website waarneming.nl). Deze waarnemingen sluiten beter aan bij de vele (recente) waarnemingen in de provincie Drenthe en het zal hier vermoedelijk gaan om (natuurlijke) uitbreiding van het verspreidingsgebied.

De jaarlijkse excursie van de secties Ter Haar en Snellen van de Nederlandse Entomologische Vereniging vond dit jaar plaats in het Drentse Wilhelminaoord, ofwel, hier zat de accommodatie waar de excursiegangers verbleven. Er waren meer dan 20 gebieden waar mensen overdag en 's nachts de vlinders inventariseerden, die min of meer in het grensgebied van Friesland en Drenthe lagen. Tijdens deze excursie werden in totaal 12 exemplaren van de zwarte-l-vlinder gezien, in vijf verschillende kilometerhokken. Binnen onze provinciegrenzen werden exemplaren gezien in/rond het Aekingerzand, de Lindevallei en de Noordwolder Meenthe (het exemplaar van de foto (fotograaf Marcel Mikkers)). Andere locaties lagen net over de Friese grens rond het Drentse Oude Willem.

Een fraaie aanwinst voor de Friese nachtvlinderfauna. De komende jaren zal blijken of de uitbreiding zich voortzet en we vaste populaties van de soort zullen krijgen.

Vooral wat betreft de dagvlinders waren er veel minder vlinders als in vorige jaren. Wel verscheen er 28 augustus een mooie soort in de tuin, een kleine parelmoervlinder. Wat de nachtvlinders betreft was het ook een heel ander jaar als de vorige jaren. Van sommige soorten heel veel, en van andere algemene soorten juist weinig, en veel soorten heb ik dit jaar helemaal niet gezien. Het was qua aantal soorten ook veel rustiger op smeer en op het laken met uv-a lamp.

Desondanks zag ik weer een paar nieuwe soorten in mijn tuin en een paar (vrij) zeldzame nachtvlinders. De soorten waarvan ik er heel veel zag waren half juli de weidehalmuiltjes/halmrupsvlinders (*Mesapamea secalis/secalella*),

Op het hoogtepunt zaten er bijna 100 op smeer. Ook waren er geregeld meerdere exemplaren van het zwart weeskind te zien op smeer.

In september telde ik steeds meer buxusmotten, met dank aan de meterslange Buxushaag van de achterburen, die helemaal kaalgevreten was. In de Vlinderstruiken zaten zoveel dat het bijna niet te tellen was, bij 100 ben ik maar gestopt met tellen. Het zag er sprookjesachtig uit in de tuin met al die buxusmotten, alsof overal sneeuwvlokjes rond dwarrelden.

Bijzondere en (vrij) zeldzame soorten die ik zag waren de gepluimde snuituil (*Pechipogo plumigeralis*), panterspitskopmot (*Ypsolopha sequella*), kraagvleugelmot (*Nephopterix angustella*) en katoendaguil (*Helicoverpa armigera*) op licht. Op smeer kwam de zuidelijke grasuil (*Mythimna vitellina*) en 3 oktober de bruine essenuil (*Lithophane semibrunnea*). Verder zag ik een paar keer een windepilstaart (*Agrius convolvuli*).

Leuke nieuwe soorten in de tuin waren de bosbesuil (*Conistra vaccinii*), zilverstreepgrasmot (*Crambus pascuella*), gele eenstaart (*Watsonalla binaria*), stippelsnuituil (*Macrochilo cribrumalis*) en gestippelde houtvlinder (*Zeuzera pyrina*).

De komende weken kijk ik uit naar nog een paar mooie herfst en winter soorten en hoop ik op een beter vlinderjaar in 2024.

Bruine essenuil
(*Lithophane semibrunnea*)

Gepluimde snuituil
(*Pechipogo plumigeralis*)

Nachtvlinders op smeer

Weidehalmuiltjes/ halmrupsvlinders
(*Mesapamea secalis* / *secalella*), 35 stuks

Zuidelijke grasuil
(*Mythimna vitellina*)

Stippelsnuituil
(*Macrochilo cribrumalis*)

Foto's bij dit artikel: Regina Ynsen

Opmerkelijke natuurwaarnemingen: rups met sluipwespen

Marten Zijlstra

1^e Pinksterdag was ik alleen in Earnewâld en wandelde door “It Wikelslân”. Dit doe ik wel vaker en ik probeer dan ook wat leuke waarnemingen op foto vast te leggen. De ene keer lukt dat beter dan de andere keer maar altijd is er wel wat te zien, hoewel niet iedereen daar oog voor heeft. Zeker de ooievaars ziet iedereen wel, maar dat is ook bijzonder want 30 jaar terug waren deze vogels verdwenen uit ons land. In 1980 heb ik het laatste wilde paar gefotografeerd in Grafhorst bij Kampen. Gelukkig is door menselijke inzet deze vogel weer volop terug in ons landschap. Dat er sindsdien toch veel is verdwenen, daar worden we ons de laatste tijd steeds meer van bewust. Plantensoorten zijn verdwenen of alleen nog in reservaten te vinden. Toch zijn er ook positieve veranderingen. Wat een verandering dat de bermten veel minder worden gemaaid, is u ook de grote bloemenzee in de bermten langs de snelwegen opgevallen? Terecht worden de bermten ook wel onze grootste bloementuin van ons land genoemd.

Terug naar “It Wikelslân”, ik zag meerdere libellensoorten, ook soorten die ik daar in 1990 niet zag toen ik een libellencursus verzorgde. Ondanks dat de waterkwaliteit nog steeds niet goed is, is die wel een heel stuk verbeterd. Libellen zijn immers net als muggen, haften, schrijvertjes en schaatsenrijders echte waterbeestjes die het grootste deel van hun leven onder de waterspiegel leven. En de doorzichtbaarheid is zo ver verbeterd dat je de deze dieren evenals vissen weer kunt zien als je op je buik aan de waterkant ligt. Als kind deed ik dat veel maar mijn leeftijd begint een rol te spelen en hoewel ik dat weer zou willen, lukt mij dat niet goed meer.

Als natuurliefhebber en fotograaf let ik veel op kleine beestjes en maak veel macrofoto's. Zo valt mijn oog op libellen, vlinders en andere soorten insecten. Op deze pinksterdag in “It Wikelslân” viel mijn oog op een rups die op een vlinder cocon leek te zitten. Toch wel bijzonder vond ik toen. Ik heb wat foto's gemaakt in de veronderstelling dat het wel toeval zou zijn.

Op de route verder nog meer kleine insecten gezien en gefotografeerd, bloedcicaden, rietkevers, juffertjes en enkele vlinders. En zo zijn er zo maar een paar uur om, zeker als liefhebber van insecten. Soms vragen mensen die je tegenkomt of je nog wat bijzonders hebt gezien, meestal antwoord ik dan dat ik het heel gewone al zo bijzonder vind. Je ziet dan wel dat het geen echt natuurmensen zijn want ze lopen in een korte broek en dat heb je als ervaren natuurman wel afgeleerd vanwege muggen, teken en andere vervelende stekers. Op de route verder en 2 uur later ontdekte ik weer eenzelfde rups in dezelfde positie, weer op een cocon van een vlinder, vermoedelijk een uit de familie van de uilen, zo te zien. Nu pas werd mijn interesse in de rups en de cocon echt gewekt. Na een aantal foto's te hebben gemaakt kon ik mijn nieuwsgierigheid niet bedwingen en heb de cocon open gemaakt. De cocon bleek vol larven te zitten. Nu wist ik wel dat rupsen vaak worden geïnfecteerd door sluipwespen maar hier had ik geen verklaring voor. Dus mijn specialistische boeken nageplozen en het internet afgespeurd. En na een aantal uren speurwerk erachter

gekomen dat het lastiger is dan dat ik had voorzien. Maar nog veel interessanter was dan ik me had voorgesteld. Ik heb niet tot de juiste soort rups en larve kunnen determineren maar wel nauwverwante soorten.

Het blijkt dat een sluipwesp de vlinderrups had geïnfecteerd met eitjes om zich voort te planten. De eitjes zijn in het lichaam van de rups uitgekomen tot larven en hierin tot een zeker stadium opgegroeid. Hierna zijn ze door de huid van de nog steeds

levende rups naar buiten gekropen. Hierna begonnen ze zich in te bedden met haren daarbij aangevuld en geholpen door de vlinderrups. De rups leeft op dat moment nog steeds tijdens het spinnen van de cocon voor de sluipwesplarven. De rups, die ik op dat moment nog steeds als slachtoffer zag, begon naast het helpen inspinnen van de larven, deze ook nog te verdedigen tegen sluipwespen van een andere soort, welke de larven van de sluipwespen wilden infecteren. Duidelijk was te zien dat hij de nieuwe sluipwespen, door snelle bewegingen met zijn kop weg wilde hebben. Een heel wonderlijke wereld die bij mij een nog grotere interesse heeft gewekt dan dat ik al had.

Hierbij een aantal van de foto's van de twee rupsen en de larven van de sluipwespen.

En wilt u het hele verhaal nog eens zien ga dan een naar de site op internet en zoek op "Body invaders"

Foto's bij dit artikel: Marten Zijlstra

Nieuw voor Friesland

Helaas, op 22 oktober had ik geen vlinders in de tuinval. Af en toe ga ik naar het tunneltje onder het spoor, bij mij aan het einde van de straat, dus ook vandaag ging ik even kijken en zat er een vlinder dicht bij een lamp. Ik dacht eerst aan een herfstrietboorder (*Rhizedra lutosa*), deze vlinder is ‘gewoon’ hier in Sneek, maar de vlinder leek toch iets anders. Meenemen dus! Na kijken in de vlinderboeken kwam ik op *Leucania loreyi*, met de Nederlandse naam de kosmopoliet. Dit is een zeer zeldzame trekvlinder in Nederland en nieuw voor Friesland. Deze vlinder is de 5° *loreyi* gezien in Nederland. De andere zijn: 1859 in Amsterdam, 2006 in

Kosmopoliet (*Leucania loreyi*).

Monster (Zuid-Holland), 2020 in Hees (Drenthe) en 2023 in Oost Souburg (Zeeland) (bron: Noctua).

Het tunneltje waar de kosmopoliet zat.

Wespvinders op feromonen in mijn achtertuin

Ik heb dit jaar mijn oude Wespvlinderferomonen geprobeerd te gebruiken. Ze waren meer dan 4 jaar oud! Ik heb de feromonen ingezet in een kleine val en opgehangen in de achtertuin, midden in de stad Sneek. Tot mijn verbazing heb ik drie verschillende soorten gevangen.

De feromoonval in de achtertuin.

Bessenglasvlinder (*Synanthedon tipuliformis*)

Deze wesvlinder van bessenstruiken is niet echt een verrassing. Veel mensen hebben bessen in hun eigen tuin. Op 9 juni heb ik 4 vlinders in de val gevangen.

Bessenglasvlinder
(*Synanthedon tipuliformis*)

Appelglasvlinder (*Synanthedon myopaeformis*)

Ik heb een aantal jaren geprobeerd deze wesvlinder te vangen, maar geen geluk gehad. Tot op 9 juli, toen ik een *myopaeformis* in de val vond. Had het niet verwacht, maar sindsdien heb ik een aantal appelbomen gevonden hier in de buurt.

Appelglasvlinder
(*Synanthedon myopaeformis*)

Frambozenglasvlinder (*Pennisetia hylaeiformis*)

Dit was echt een verrassing. Deze soort ken ik alleen van het Blauwe Bos bij Haulerwijk. Ik had het feromoon al drie uren opgehangen zonder resultaat, dus was

ik maar naar binnen gegaan. Twee uren later ging ik weer in de val kijken, tot mijn verbazing zat er een hylaeiformis in. Niet te geloven, had dit echt niet verwacht.

Frambozenglasvlinder
(*Pennisetia hylaeiformis*)

Ik heb nu 6 soorten wespvlinders gevangen met feromoon hier in Sneek.
Wilgenwespvlinder (*Synanthedon formicaeformis*): Sneek en Sneekermeer.
Populierenwespvlinder (*Paranthrene tabaniformis*): Burg. Rasterhoffpark, Sneek.
Bessenglasvlinder (*Synanthedon tipuliformis*): achtertuin, Sneek.
Appelglasvlinder (*Synanthedon myopaeformis*): achtertuin, Sneek.
Frambozenglasvlinder (*Pennisetia hylaeiformis*): achtertuin, Sneek.
Gekraagde wespvlinder (*Sesia bembeciformis*): Sneekermeer.

Graag wil ik Jurriën van Deijk bedanken voor de informatie over *Leucania loreyi*, uit de landelijke database Noctua (van de Werkgroep Vlinderfaunistiek en De Vlinderstichting).

Foto's bij dit artikel: Andy Saunders

Bijna een jaar lang smeren Herre Seepma

Mij werd gevraagd of ik wist hoeveel soorten ik gedurende het jaar op smeer had gehad. Dat zette mij aan om uit te zoeken hoe dat zat. Het bleek dat ik in totaal op 81 soorten kwam. Uitgesplitst in families werden dat 57 uilen, 7 spinneruilen, 3 eenstaarten, 8 spanners en 6 microsoorten. De smeer verdeel ik over 12 bomen in mijn gebied en dat deed ik op eik, els en beuk. Hoewel er over het algemeen gezegd wordt dat de eik het best geschikt zou zijn om te smeren heb ik ondervonden dat het op andere soorten evenzogoed werkt. De grootste aantallen van een soort waren hier: Pyramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*), Halmrupsvlinder/Weidehalmuiltje (*Mesapamea spec.*) en Graswortelvlinder (*Apamea spec.*), waarbij de *A.pyramidea* soms tot 25 stuks op een avond waren te bewonderen. Bijzonderheden althans voor mij waren: splinterstreep (*Naenia typica*), geelbruine rietboorder (*Archanara dissoluta*) en nieuw voor mij de

katoendaguil (*Helioverpa armigera*). Hieruit blijkt wel dat smeren een waardevolle bijdrage levert aan het aantal nachtvlinders die waargenomen kunnen worden.

Hieronder een aantal foto's van waargenomen soorten op smeer.

Foto's: Herre Seepma

Splinterstreep (*Naenia typica*)

Zwart weeskind (*Mormo maura*)

Vogelwiekje
(*Dypterigia scabriuscula*)

Vuursteenvlinder
(*Habrosyne pyritoides*)

Weer veel nieuwe waarnemingen in 2023 Anneke van der Veen

Ook dit jaar had ik het geluk om weer 66 nieuwe waarnemingen te noteren. Op 23 april diende de eerste nieuwe micro zich aan op het laken de *Caloptilia stigmatella* (wilgensteltnot). Op 8 mei kwam er alweer een *Drymonia ruficornis* (maantandvlinder) op mijn laken en zag dat dit een vrouwtje moest zijn. Heb haar in bakje met eikenbladeren gedaan en drie dagen later heeft ze veel eitjes afgezet. Had de intentie om hier een kweek mee te starten, maar kwam er niet echt aan toe. Dus de eitjes maar weer in de natuur gezet.

Onze eerste vlinderwerkgroep excursie vond plaats op 27 mei in Aldemardum. Tijdens het nachtvlinderen heb ik 6 nieuwe waarnemingen mogen aanschouwen. De *Cepphis advenaria* (kleine herculesspanner), *Paradarisa consonaria*

(vierkantspikkelspanner), *Odontopera bidentata* (getande spanner), *Teleiodes vulgella* (gammalpalpmot) en de *Agrotera nemoralis* (haagbeukmot) zaten op mijn eigen laken, maar Reinder had toch wel het pareltje van de avond: *Selenia lunularia* (lindeherculesje)!

Op 4 juni stond ik samen met Gerrit in Lauwersoog en op die avond/nacht zag ik weer 4 nieuwe soorten, 3 micro's: *Lobesia reliquana* (harlekijnbladroller), *Epinotia immudana* (elzenoogbladroller), *Monopis weaverella* (witvlekkijkgaatje) en 1 macro en wel de prachtige: *Anticlea derivata* (getekende rozenspanner)! Die laatste was onze doelsoort en meteen raak Op 10 juni, zag ik voor het eerst een *Metzneria lappella* (klispalpmot) op het laken in eigen tuin. Het Ter Haar weekend (23 t/m 25 juni) in Wilhelminaoord brak aan en tijdens dit weekend ook weer mooie soorten gespot. Het was ook fantastisch weer, met hoge temperaturen!

Op 23 juni met een aantal deelnemers naar de Lindevallei afgereisd en daar o.a. de prachtige *Gaggitodes saggitata* (poelruitspanner) op het laken gehad. Ook nog een leuke micro: *Epinotia crusiana* (fraaie oogbladroller). 24 Juni gingen we met een groepje in de buurtschap Oude Willem staan. We hadden gehoord dat de *Arctornis l-nigrum* (zwarte l-vlinder) gezien was in Friesland en Oude Willem grenst aan Friesland, dus wie weet! En ja hoor er kwam eentje bij mijn laken aangevlogen! Ook bij Gerrit en Piet van Son, waren exemplaren gezien. Helaas heb ik niet een mooie foto kunnen maken, moest met mijn mobiel doen omdat de batterij van fototoestel leeg was. Daarnaast nog twee nieuwe soorten gezien, de *Polia nebulosa* (marmeruil) en de *Deileptenia ribeata* (satijnen spikkelspanner). Met

amper 3 á 4 uurtjes slaap per nacht gehad in dit weekend had ik de smaak te pakken, want het was nog steeds uitstekend weer! Dus dezelfde dag dat ik thuiskwam, 's avonds maar weer de lamp aan! Ook deze keer zag ik weer nieuwe soorten voorbijkomen. Met 86 macro's en 38 micro's en ong.20 graden nog, waren deze drie

poelruitspanner
(*Gaggitodes saggitata*)

getekende rozenspanner
(*Anticlea derivata*)

nieuw voor mij: *Photodes minima* (bochtige smele-uil), *Leucania obsoleta* (gestreepte rietuil) en de micro *Teleiodes vulgella* (gammalpalmot) zijn nieuwe tuinsoorten.

Tijdens de VWF-excursie van 1 juli op de Dellebuursterheide, zag ik voor het eerst een *Eudonia delunella* (zwartvlekgranietmot). Dat is een lastige groep, die granietmotten, maar deze was meer dan welkom. Op 11 juli voor het eerst in onze tuin een *Chilodes maritima* (smalvleugelrietboorder) op het laken gehad. Een wat minder algemene soort kwam op 14 én 16 juli een bezoek brengen aan onze tuin een mooie micro met de naam: *Eucosma conterminana* (sladistelknoopvlekje). Reinder vroeg of ik op 28 juli mee wilde om in het Blauwe Bos te staan. Natuurlijk sloeg ik dat aanbod niet af! Het leverde mij die avond/nacht 4 nieuwe micro's op: *Philedone gerningana* (klokbladroller), *Ptycholomoides aeriferana* (ravenbladroller), *Epinotia trigonella* (tweevlekoogbladroller) en de *Lobesia absicana* (slangenkruidbladroller). Een week later, 4 augustus, ging ik met Gerrit mee naar Lauwersoog. En ook deze nacht zorgde weer voor zeer mooie verrassingen. Allereerst streek er een vrouwtje *Malocosoma castrensis* (heideringelrups) neer op het laken. Volgens Gerrit, zie je

gele uil
(*Enargia paleacea*)

dat niet vaak. Daarna kwam voor mij het klapstuk van de avond, de *Enargia paleacea* (gele uil)! Ook verscheen er nog een mannetje *Lithosia quadra* (viervlakvlinder) en nog 2 nieuwe micro's: *Celypha cespitana* (oranjegele lijnbladroller) en *Metendothenia atropunctana* (kleine stipbladroller). Op Gerrit zijn laken, zag ik nog 2 nieuwe soorten: *Sitochroa palealis* (bruidsmot), en de *Melanthia procellata* (witvlekbosrankspanner). Voor het eerst boven de 100 macro soorten op mijn laken gehad en wel op 11 aug te Lauwersoog. Het was dan ook een mooie avond/nacht ong. 20 graden, met een eindscore van 112 macro's en 32 micro's, waaronder weer 1 nieuwe macro: *Euxoa tritici* (graanworteluil) en 3 micro's: *Notocelia roborana* (scherpe hermelijnbladroller), *Ypsolopha alpella* (eikenspitskopmot) en de *Epermenia falciformis* (zandkleurige borstelmot). Een dag later, 12 aug, gingen we met de VWF naar het Aekingerzand te Appelscha. Op mijn laken zag ik voor het eerst deze soort: *Agriphila inquinatella* (moerasgrasmot) en op Siep en Jannie hun laken een: *Eupithecia icterata* (oranje dwergspanner) en op Gerrit z'n laken een: *Acleris cristana* (diamantborsteltje) en tot slot bij Reinder een: *Noctua orbona* (zwartpuntvolgeling). Al met al weer een geslaagde avond! Op 14 augustus landde er voor het eerst een *Ancylis unculana* (purperhaakbladroller) op mijn laken in Opende, mooi beestje. De *Depressaria radiella* (groot platlijfje) kwam 4 dagen later, 18 augustus, een bezoekje brengen. En het blijft maar doorgaan! Een dag later deed de *Celypha rufana* (smallijnbladroller) een bezoekje brengen aan onze tuin. Als ik opnieuw mee mag met Gerrit naar Lauwersoog, weet ik bijna wel zeker dat

ik weer wat nieuws ga zien! Zo ook op deze 25 augustus zag ik drie hele mooie exemplaren. Allereerst een kleine micro: *Scrobipalpa costella* (vlekszandvleugeltje) en wat later 2 stuks: *Catocala fraxini* (blauw weeskind), die had ik nog niet op mijn laken gehad. En toen ving ik een 'beertje', dacht ik. Zou deze bijna weer loslaten, maar ik dacht, Gerrit weet altijd raad! Toen Gerrit deze zag, was hij direct overtuigd dat dit geen beertje was, maar een soort kleine uil. Hij had in het begin van de avond net met Andy geappt en die zei dat de *Athetis hospes* (vale stofuil) (zie foto pag. 48) was gezien in Engeland. Gerrit moest zich raar vergissen of dit ook niet zo'n exemplaar was! Later was dit wel degelijk bevestigd, erg leuk! Op 5 september kreeg ik opnieuw 2 nieuwe soorten op bezoek. Voor het eerst een *Atethmia centrago* (essengouduil) gezien en even later een *Mormo maura* (zwart weeskind) voor het eerst in de tuin! Vele mede-vlindersaars hadden deze 2 soorten al eens in zijn of haar eigen tuin gehad en vanaf nu hoor ik daar ook bij. Twee dagen later diende zich wel een heel bijzondere soort aan in onze tuin, de schitterende *Dysgonia algira* (bruine prachtuil)! Deze toverde wel een grote glimlach op mijn gezicht!

De Nationale Nachtvlinder Nacht was deze keer op 15 en 16 september. Gerrit, Reinder, Gerard en ik werden uitgenodigd door Judith i.s.m. Natuurmonumenten om in het Fochteloërveen te staan op 16 september. Het viel wat tegen met helder weer, noordenwind en ongeveer 15 graden. Er waren wel veel enthousiaste toeschouwers aanwezig. Zelf mocht ik 2 nieuwe soorten noteren de: *Agonopterix arenella* (bleke kaartmot) en *Dioryctria simplicella* (kleine sparappelboorder).

bruine prachtuil (*Dysgonia algira*)

Een dag later stonden Gerrit en ik nogmaals in Lauwersoog, maar deze keer óp de zeedijk! Echt een hele bijzondere ervaring, zo kaal daar op die dijk. Bovendien werd het later behoorlijk mistig, maar de vlinders hadden daar geen last van! Die avond/nacht zag ik 5 nieuwe soorten verschijnen op mijn laken. Eén vlinder kon ik niet gelijk plaatsen...de houding, vreemd...een tandvlinder...een uil? Gerrit zag natuurlijk gelijk dat dit een *Galleria mellonella* (grote wasmot) moest zijn! Een micro dus...ppft, zo groot! Ook nu had ik eindelijk een *Mythimna vitellina* (zuidelijke grasuil) gevangen, die had ook zowat iedereen al gehad. Nog twee hele mooie soorten waren: *Helicoverpa armigera* (katoendaguil) en de *Anania crocealis* (gegolfde lichtmot)! De vijfde soort is deze:

Pediasia contaminella (oranjebruine grasmot). Op 30 september voor het eerst een *Agrius convolvuli* (windepijlstaart) in eigen tuin. En op 1 oktober kwam ook hier in Opende de grote micro: *Galleria mellonella* (grote wasmot) voor het eerst op bezoek. Het klapstuk van deze avond, was toch wel de *Pennithera fimbriata* (hoekbanddennenspanner)! Op 7 oktober weer naar Lauwersoog geweest met de intentie om ook heel veel bomen te smeren. Ik denk dat Gerrit en ik wel zo'n 100

vale stofuil (*Athetis hospes*)

gehaakte steltmot
(*Caloptilia semifascia*)

bomen hadden besmeerd met een zoetig mengseltje. Daar zat voor mij tóch een nieuwe soort tussen de: *Conistra erythrocephala* (roodkopwinteruil). Een dag later had ik het laken in eigen tuin opgezet en dit werd voor de zoveelste avond door véle buxusmotten bezocht! 100 Stuks haalde het met gemak af en toe. Maar de nieuwe soorten ontgingen mij niet door al dat wit/zwarte gefladder. Drie nieuwe deze keer, de trekvlinder: *Caradrina kadenii* (kadani-stofuil) en 2 micro's: *Epermenia chaerophyllella* (mineerborstel-mot) en een niet alledaagse *Caloptilia semifascia* (gehaakte steltmot)!

Al met al weer een hele opsomming. De tuinlijst is nu weer gestegen naar 388 macro's en 299 micro's.

Foto's bij dit artikel: Anneke vd Veen

Mutatie ledenlijst

Adreswijzigingen:

De heer A. Hol
De Ikebosker 22
8567 JL Oudemirdum

De heer J.B. Hol
Van der Helststraat 28
8932 JV Leeuwarden

Afmelding als lid:

Mevrouw P. Tenge
Appelscha

Overleden:

De heer H. Post - Burgum

Noteer deze data in uw agenda!

Donderdag 30 november Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 20.00 uur.

Zaterdag 13 januari 2024 Determinatiedag bij fam. Sinnema te Hemrik, aanvang 10.30 uur.

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik siepsinnema@gmail.com
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@ziggo.nl
Luut de Zee	penningmeester Mûnewei 16 tel. 06-50656442	9137 RJ Oosternijkerk luutdezee @gmail.com
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten g.tuinstra14@gmail.com
Anneke van der Veen	bestuurslid Provincialeweg 21 tel. 0594-659791	9865 AA Opende vdveena@home.nl
Contributie	€ 10,00 per jaar. Girorekening NL68 INGB 0007 2232 59 t.n.v. L.D. de Zee, Oosternijkerk	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: siepsinnema@gmail.com info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	